

ZDRUŽENI PRI RAZVOJU NOVIH ZAPOSLOTIVENIH MOŽNOSTI S POMOČJO SOCIALNEGA PODJETNIŠTVA - SLOHRA SOCIONET

<u>DELOVNI SKLOP 1.1:</u>	Analiza stanja z vidika vključitve ciljnih skupin in prepoznavanja dejavnosti upravičenih za socialno podjetništvo v Primorsko-notranjski regiji
----------------------------------	---

Verzija:	Osnutek 1.	Datum: 30/09/2015
Tip:	Analiza	
Dostopnost:	Javno	
Izvajalec analize:	RRA Zeleni kras, d.o.o.	
Zunanji izvajalec metodologije za analizo:	Dane Podmenik, Zavod Eko-Humanitatis	

KAZALO

Stran | 2

1. UVOD.....	4
1.1. Namen in cilji analize.....	5
2. STANJE IN ZNAČILNOSTI SOCIALNEGA PODJETNIŠTVA V PRIMORSKO-NOTRANJSKI REGIJI	6
2.1. Identifikacija oz. popis organizacij na področju socialnega podjetništva	6
2.2. Značilnosti organizacij in podjetij na področju socialnega podjetništva	10
3. ANALIZA CILJNIH SKUPIN, KI IMAJO POTENCIAL ZA IZVAJANJE SOCIALNEGA PODJETNIŠTVA.....	16
3.1. Identifikacija ciljnih skupin	16
3.2. Značilnosti ciljnih skupin.....	17
4. INSTITUCIONALNO IN PODPORNO OKOLJE NA NACIONALNI IN REGIJSKI RAVNI	22
4.1. Predstavitev zakonodaje in ostalih mehanizmov podpornega okolja na nacionalni ravni	22
4.1.1. Zakonodaja o socialnem podjetništvu.....	22
4.1.2. Izvedeni ukrepi ter programi za spodbujanje socialnega podjetništva	26
4.1.3. Načrtovani ukrepi in programi za spodbujanje socialnega podjetništva	31
4.1.5. Pregled ključnih akterjev na področju spodbujanja socialnega podjetništva (javne in zasebne organizacije)	33
4.2. Mehanizmi podpornega okolja na regionalni ravni.....	37
4.2.1. Občine kot mehanizmi podpornega okolja na regionalni ravni	39
4.2.2. Ostale institucije kot mehanizmi podpornega okolja na regionalni ravni.....	42
5. POTENCIALI IN OVIRE ZA RAZVOJ SOCIALNEGA PODJETNIŠTVA V PRIMORSKO- NORANJSKI REGIJI.....	46
5.1. SWOT ANALIZA	46
5.1.1. Slabosti	46
5.1.2. Prednosti	47
5.1.3. Grožnje	48
5.1.4. Priložnosti	49
6. DOBRE PRAKSE SOCIALNEGA PODJETNIŠTVA NA REGIONALNI, NACIONALNI IN EU RAVNI	54
6.1. Dobre prakse socialnih podjetij.....	54

6.2. Dobre prakse podpornega okolja	58
6.3. Dobre prakse spodbujanja socialnega podjetništva s strani občin	61
Občina Piran, Ljudska kuhinja (Slovenija)	61
6.4. Dobre prakse politik/ukrepov ali projektov za spodbujanje socialnega podjetništva	63
7. ZAKLJUČKI, SMERNICE IN PRIPOROČILA ZA RAZVOJ SOCIALNEGA PODJETNIŠTVA.....	66
7.1. Povzetek institucionalnega in podpornega okolja na nacionalni ravni	66
7.2. Povzetek podpornega okolja v Primorsko-notranjski regiji.....	68
7.3. Povzetek stanja socialnega podjetništva v Primorsko-notranjski regiji	71
7.4. Dobre prakse socialnih podjetij.....	73
7.5. Potenciali oziroma priložnosti za razvoj socialnega podjetništva v Primorsko-notranjski regiji z vidika različnih ciljnih skupin	78
7.6. Ovire za razvoj socialnega podjetništva v Primorsko-notranjski regiji.....	80

1. UVOD

Tekom izvedbe analize smo prišli do ugotovitve, da je pojem socialnega podjetništva v praksi zelo različno razumljen, pogosto celo narobe razumljen. Zato je prav, da uvodoma definiramo tovrstno podjetništvo.

Stran | 4

Zakon o socialnem podjetništvu (Ur.l. RS št. 20/2011) navaja, da socialno podjetništvo predstavlja **trajno opravljanje dejavnosti socialnega podjetništva ali trajno opravljanje drugih dejavnosti pod posebnimi pogoji zaposlovanja**, s proizvodnjo in prodajo proizvodov ali opravljanjem storitev na trgu, pri čemer ustvarjanje dobička ni izključni niti glavni cilj opravljanja dejavnosti. Nadalje zakon pravi, da socialno podjetništvo krepi družbeno solidarnost in kohezijo, spodbuja sodelovanje ljudi in prostovoljsko delo, krepi inovativno sposobnost družbe za reševanje socialnih, gospodarskih, okoljskih in drugih problemov, zagotavlja dodatno ponudbo proizvodov in storitev, ki so v javnem interesu, razvija nove možnosti zaposlovanja, zagotavlja dodatna delovna mesta ter socialno integracijo in poklicno reintegracijo najbolj ranljivih skupin ljudi na trgu dela.

Torej gre za **inovativno obliko podjetništva z velikim čutom odgovornosti za družbo in ljudi** iz česar sledi, da dobiček ni glavni cilj podjetja. Glavni motiv poslovanja teh podjetij je razreševanje socialnih, gospodarskih, okoljskih in drugih problemov družbe na inovativen način. Seveda pa to ne pomeni, da niso tržno usmerjena, saj tak kot »klasična« podjetja tudi socialna podjetja nastopajo na trgu, s to razliko, da **dobička praviloma ne delijo, temveč ga vračajo nazaj v podjetje**. Socialno podjetništvo temelji tudi na **participativnem odločanju** in je povezovalno, saj **spodbuja sodelovanje ljudi in prostovoljsko delo**, ter na ta način **krepi solidarnost v družbi**. Nikakor pa to ni podjetništvo v smislu reševanja socialnih problemov ter ni podjetništvo, ki temeljijo na brezplačnem delu/storitvah oziroma na prejemanju trajnih subvencij iz javnih virov.

Pogosto se socialne podjetnice in podjetniki lotevajo področij, ki so za klasična podjetja nezanimiva, ker ne prinašajo visokega (finančnega) donosa. Lotevajo se tudi področij, ki bi jih lahko reševala država, pa jih ne zna, ne zmore ali noče. Pogosto rešujejo kopičenje raznovrstnih odpadkov in materialov, se borijo proti brezposelnosti, izobražujejo, spodbujajo zdrav način življenja, zvišujejo prehransko samooskrbo, ustvarjajo dostopne turistične produkte ipd. Socialna podjetja sicer po večini ne ustvarjajo visoke dodane vrednosti v finančnem smislu, dosegajo pa ogromen vpliv (družbeni kapital) na skupnost, v kateri delujejo.

Takšen način delovanja pa je daleč od tiste »sociale«, ki se povsem neupravičeno drži

tovrstnega podjetništva in je verjetno v veliki meri posledica neustreznega prevoda angleškega izraza »social entrepreneurship«, vsekakor bi bil boljši izraz »**družbeno podjetništvo**«.

1.1. Namen in cilji analize

Analiza je del aktivnosti projekta »Združeni pri razvoju novih zaposlitvenih možnosti s pomočjo socialnega podjetništva – SLOHRA SACIONET« in se sofinancira iz sredstev ESRR, v okviru Operativnega programa Slovenija – Hrvaška 2007-2013. Narejena je skladno z metodologijo, ki jo je pripravil Zavod Eko-Humanitatis.

Namen analize je bil raziskati stanje socialnega podjetništva v Primorsko-notranjski regiji z vidika različnih ciljnih skupin in s ciljem definiranja potencialnih dejavnosti za razvoj tovrstnega podjetništva.

Analiza je bila razdeljena na **6 faz**, ki so vključevale:

1. faza: **stanje in značilnosti socialnega podjetništva v regiji** in sicer identifikacija in popis organizacij / institucij na področju socialnega podjetništva ter značilnosti teh podjetij,
2. faza: **analiza ciljnih skupin**, ki imajo potencial oziroma razmišljajo o razvoju socialnega podjetništva,
3. faza: **institucionalno in podporno okolje na nacionalni in regijski ravni**, kar vključuje predstavitev zakonodaje in ostalih mehanizmov podpornega okolja na nacionalni in regionalni ravni,
4. faza: **potenciali in ovire za razvoj socialnega podjetništva v regiji** z vidika različnih ciljnih skupin (že delujočih podjetij oziroma organizacij, potencialnih podjetnikov ter podpornega okolja),
5. faza: **dobre prakse socialnega podjetništva na regionalni, nacionalni in EU ravni**, ki se navezujejo na identificirane potenciale v posamezni regiji,
6. faza: **zaključki in smernice** s priporočili za razvoj socialnega podjetništva.

2. STANJE IN ZNAČILNOSTI SOCIALNEGA PODJETNIŠTVA V PRIMORSKO-NOTRANJSKI REGIJI

Uvodni del analize je bil namenjen identifikaciji organizacije in podjetja v Primorsko-notranjski regiji (občine Bloke, Cerknica, Ilirska Bistrica, Loška dolina), ki jih lahko umeščamo na področje socialnega podjetništva in raziskati njihove značilnosti, potrebe ter poglede na nadaljnji razvoj socialnega podjetništva v regiji. Pri raziskovanju so bile uporabljene različne baze podatkov in enoten vprašalnik.

Stran | 6

Ključna raziskovalna vprašanja so bila:

- Katere in koliko organizacij/podjetij lahko uvrščamo v področje socialnega podjetništva?
- Kakšne so značilnosti teh podjetij (na katerih področjih/dejavnostih delujejo, upravljanje podjetja, kdo so ciljne skupine, viri financiranja ...)?
- Kakšni so socio-ekonomski učinki teh podjetij (št. zaposlenih, ustvarjeni prihodki ...)?
- Katere so ključne ciljne skupine tako z vidika ustanavljanja in vodenja podjetij kot tudi zaposlovanja?
- Kakšne socialne inovacije uvajajo ta podjetja v lokalnem okolju/regiji?
- Kakšne so ključne potrebe teh podjetij?
- Kje predstavniki teh podjetij vidijo ključni potencial in ovire za razvoj socialnega podjetništva v regiji?

2.1. Identifikacija oz. popis organizacij na področju socialnega podjetništva

Pri identifikaciji oziroma popis organizacij in podjetij na področju socialnega podjetništva smo izhajali iz različnih virov. Glavni vir so bile uradne evidence (AJPES, evidence različnih ministrstev, podporne institucije ...), pomagali pa smo si tudi z objavami na spletu in v ostalih medijih (zlasti pri identifikaciji podjetij / organizacij z družbenim učinkom). Opravljeno je bilo tudi precej terenskega dela, kjer smo preko razgovorov s predstavniki podpornih okolij oziroma z regijskim stičiščem nevladnih organizacij (BOREO) poskušali identificirati potencialna podjetja / organizacije za vključitev v analizo.

Ker je iz uradnih evidenc razvidno, da **v regiji nimamo registriranih socialnih podjetij**, smo pri identifikaciji podjetij osredotočili na podjetja oziroma organizacije, ki **izkazujejo značilnosti socialnega podjetništva**. Pri tem smo izhajali iz konceptualnega okvirja, ki ga je zastavila Evropska raziskovalna mreža za socialno podjetništvo (EMES) in je podrobneje

predstavljen v tabeli 1. Upoštevali smo tudi vidik inovativnosti, ki je po mnenju nekaterih ključen element socialnega podjetništva.

Vidik	Kriteriji
Ekonomski/podjetniški	Trajno opravljanje ekonomskih aktivnosti (proizvodnja in/ali storitve)
	Visoka stopnja ekonomskega tveganja
	Zaposlovanje oziroma prisotnost plačanega dela
Družbeni	Ključni cilj je delovanje v družbeno korist (družbeni učinek)
	Omejena delitev dobička
	Ustanovitelji so skupine državljanov ali organizacije civilne družbe
Participativno upravljanje	Visoka stopnja avtonomnosti (od države in profitnih podjetij)
	Demokratičnost vodenja, ki ni pogojena s kapitalskim vložkom
	Udeležba različnih deležnikov pri upravljanju

Tabela 1: Konceptualni okvir za opredelitev socialnega podjetništva

Identificirane organizacije/podjetja smo razdelili na:

- a) **Nevladne organizacije (društva, zasebni zavodi, druge ustanove ...):** v regiji deluje **694 nevladnih organizacij (NVO)** (vir: AJPES, december 2014). Večino jih deluje v javno korist in po načelih participativnega upravljanja, vendar pa jih le malo izpolnjuje tudi ekonomske kriterije socialnega podjetništva. Zato večine NVO ne moremo enačiti s socialnim podjetništvom. Za socialna podjetja lahko opredelimo tiste NVO, ki imajo jasno opredeljeno družbeno poslanstvo (izmerljiv družbeni učinek) in ustvarijo večji del prihodkov s tržnimi dejavnostmi oz. je delež javnih sredstev nižji od vseh drugih prihodkov ter pri tem vključujejo tudi plačano delo oz. zaposlujejo (minimalno. 1 zaposlen). Pri pregledu podatkov smo ugotovili, da v regiji praktično nimamo NVO, ki bi izpolnjevala vse kriterije, zato smo v **analizo vključili tiste (skupno 21), ki izpolnjujejo vsaj en pogoj** (min 1 zaposlenega ali večji del prihodkov ustvarijo iz tržnih dejavnosti ali opravljajo dejavnost, ki ima družbeni učinek ali s svojo dejavnostjo izkazujejo inovativnost).

- b) Zadruga:** v regiji jih je registriranih **10** (vir: AJ PES, julij 2015). Vse zadruga izpolnjujejo ekonomske kriterije ter kriterij neprofitnosti, manj pa kriterije participativnega upravljanja. Vprašljivo pa je predvsem njihovo družbeno poslanstvo oz. učinek, saj so usmerjene zlasti v zasledovanje (ožjih) interesov članstva. Tako smo v analizo **vkjučili le 2 zadrugi** in sicer eno s področja reje živali (planirajo tudi ekološko rejo), druga pa ima za glavno dejavnost trgovino.
- c) Invalidska podjetja in zaposlitveni centri:** v regiji jih je skupno **5** in sicer **4 invalidska podjetja ter 1 zaposlitveni center** (oziroma gre za enoto, ki ima sedež izven regije). Večina izpolnjuje ekonomske kriterije (zaposlitveni centri so sicer nekoliko bolj odvisni od javnih sredstev) ter kriterij neprofitnosti. Družbeno poslanstvo oz. učinek je v veliki večini vezan izključno na zaposlovanje invalidov. Ne sledijo pa ta podjetja načelom participativnega upravljanja oziroma le v manjši meri. V analizo smo **vkjučili vseh 5**.
- d) Podjetja z družbenim učinkom:** v to kategorijo sodijo podjetja, ki jih ne moremo umestiti v nobeno od zgoraj opredeljenih kategorij, a kljub temu izpolnjujejo (enega ali več) kriterijev socialnega podjetništva. Pri tem ne gre za »klasična« družbeno odgovorna podjetja, ampak zlasti za podjetja, ki že v svojem bistvu oz. poslovnem modelu **rešujejo družbene ali okoljske probleme** in s tem ustvarjajo pozitiven družbeni učinek. Njihova dodatna značilnost je **visoka stopnja kreativnosti in inovativnosti**, bodisi tehnološke, bodisi storitvene. Ta podjetja izpolnjujejo ekonomske in deloma socialne kriterije, v manjšem obsegu pa tiste, povezane z (ne)delitvijo dobička in participativnim upravljanjem. V regiji smo identificirali **8 takih podjetij** in jih tudi **vse vkjučili v analizo**. V treh primerih gre za srednja oziroma večja podjetja, v ostalih petih primerih pa so to mikro podjetja (start-upi), ki so jih ustanovile mlajše, visoko izobražene osebe, njihove aktivnosti pa izkazujejo visoko stopnjo inovativnosti oziroma kreativnosti.

V tabeli 2 so predstavljene identificirane organizacije oziroma podjetja v regiji, ki izkazujejo značilnosti socialnega podjetništva.

Tip orga. /podjetja	Število	Dejavnosti/področja	Št. zaposlenih	Skupni prihodek
NVO (društva, fundacije, zasebni zavodi)	694* (638 društev, 2 ustanovi, 54 zavodov)	<u>Društva</u> : - šport in rekreacija: 207 - pomoč ljudem: 91 - kulturna in umetnost: 121 - znanstvenoraziskovalna, izobraževalna, strokovna in poklicna društva: 35 - varstvo okolja, gojitev in vzreja živali in rastlin: 66 - stanovska društva: 24 - razvoj kraja: 46 - nacionalna in politična društva: 2 - društva za duhovno življenje: 12 - ostale dejavnosti: 34 <u>Ustanove/ zavodi</u> (podatka o št. ni na voljo): - kmetijstvo in lov, gozdarstvo, ribištvo - predelovalne dejavnost - gostinstvo - informacijske in komunikacijske dejavnosti - strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti - izobraževanje - zdravstvo in socialno varstvo - kulturne, razvedrilne in rekreacijske dejavnosti - druge dejavnosti	- 0: 552 - od 1 do 4: 136 - od 5 do 9: 3 - od 10 do 19: 2 - od 20 do 49: 1	- 0 EUR: 497 - 1 - 10.000 EUR: 95 - 11.000-100.000 EUR: 39 - 101.000-500.000: 4 - nad 501.000: 7 (za ostale podatke o prihodu ni bil na voljo)
Zadruga	10**	- reja in prodaja živali: 4 - trgovina: 3 - vzdrževanje in upravljanje prostorov: 2 - kmetijstvo, gozdarstvo: 1	- od 0 do 4: 8 - od 5 do 9: 1 - od 150 do 199: 1	- 0 EUR: 4 - 1 - 10.000 EUR: 1 - 11.000-100.000 EUR: 2 - 101.000-500.000: 1 - 2,1-3 mio EUE: 1 - 20-30 mio EUR: 1
Invalidska podjetja/ zaposlitveni centri	5**(1 enota)	- gozdarstvo: 1 - vzdrževanje in upravljanje objektov: 1 - žaganje, skobljanje in impregniranje lesa: 1 - proizvodnja papirja in kartona: 1 - vrtnarstvo in urejanje okolice	- od 5 do 10: 2 - od 20 do 49: 1 - od 59 do 99: 2	- do 1 mio EUR: 2 - 1,1-2 mio EUR: 1 - 2,1-3 mio EUE: 1 - 4,1-5 mio EUR: 1
Registrirana so.p.	0**			
Podjetja z družbenim učinkom	15**	- orodjarstvo: 4 - proizvo. plastika: 2 - proizvo. mesa: 1 - proizvo. elek. strojev in naprav: 1 - proizvo. pohištva: 1 - proizvo. koles: 1 - trgovina: 1 - umetniško ustvarjanje / oblikovanje: 2 - turizem: 1 - izobraže. in usposa.: 1	- od 0 do 4: 4 - od 20 do 49: 3 - od 100 do 149: 2 - od 150 do 199: 2 - od 200 do 249: 1 - od 250 do 499: 2 - od 500 do 900: 1	- ni podatka za 2014: 4 - do 10 mio EUR: 5 - 10,1 – 50 mio EUR: 4 - 50,1 -100 mio EUR: 2

Tabela 2: Identificirane organizacije oziroma podjetja v regiji, ki izkazujejo značilnosti socialnega podjetništva (vir: AJPES, *december 2014, ** julij 2015)

2.2. Značilnosti organizacij in podjetij na področju socialnega podjetništva

Pri raziskovanju značilnosti podjetij je bil uporabljen **enoten vprašalnik**, v vzorec pa je bilo **vklučenih 36 podjetij oziroma organizacij** od tega jih je **30 privolilo v sodelovanje** oziroma izpolnilo vprašalnik. Glede na tip podjetja oziroma organizacije je vprašalnik izpolnilo:

Stran | 10

- **17 NVO-jev (društva, zavodi),**
- **2 zadruzi,**
- **3 invalidska podjetja oziroma zaposlitveni centri,**
- **8 družbeno odgovornih podjetij.**

Vsebinsko smo se osredotočili na:

- kdo so nosilci teh organizacij / podjetij (starost, spol, izobrazba, motivi),
- značilnosti organizacij / podjetij (področja delovanja (dejavnosti), prihodek, ...),
- zaposlovanje (ciljne skupine z vidika zaposlovanja, števil redno/občasno zaposlenih, ...),
- ekonomski in družbeni učinki,
- potrebe po podpornem okolju,
- ovire s katerimi se srečujejo pri razvoju socialnega podjetništva,
- potenciali za razvoj socialnega podjetništva.

Nosilci organizacij / podjetij

Sodelujoči v anketi se s podjetništvom povprečno ukvarjajo 9,7 let. V večini primerov so to ženske (70%), povprečna starost pa je 43 let. V 53,3% so univerzitetno izobraženi, sledi višja izobrazba (26,6%). Glede na smer oziroma področje izobraževanja prevladujejo družboslovne smeri (psihologija, sociologija, socialno delo, ekonomija). Podjetniška znanja so v večini primerov dobili preko praktičnega dela (86,7%) ter preko neformalnega izobraževanja (73,3%), preko formalnega izobraževanja pa v 56,7% primerov.

Med pomembnimi **motivi** za podjetništvo sta na prvem mestu dva; podjetništvo jim predstavlja **osebni izziv** ter **s podjetništvom želijo prispevati k spremembi na bolje oziroma k razvoju lokalne skupnosti** (na lestvici od 1 do 5 sta oba dobila vrednost 4). Sledi želja po neodvisnosti (vrednost 3,7) in razmere, kot npr. brezposelnost ali izguba zaposlitve (vrednost 3,1). Ostali motivi (želja po višjih prihodkih, želja po neodvisnosti, možnost pridobivanja nepovratnih sredstev, nadaljevanje družinskega podjetja) so bili ocenjeni kot nepomembni.

Značilnosti organizacij / podjetij

Glede na pravno-formalni status lahko sodelujoče v analizi razdelimo na:

- zadruga (2),
- d.o.o. (5),
- zasebne zavode (9),
- društva (6),
- drugo: d.d., s.p., javni zavod (8).

Stran | 11

Med njimi sta 2 s statusom invalidskega podjetja in 1 s statusom zaposlitvenega centa. Kot že omenjeno, trenutno v regiji nima nihče statusa socialnega podjetja, je pa **5** takih (16,7%), ki **razmišljajo o pridobitvi tega statusa v prihodnje**.

Anketirana podjetja oziroma organizacije delujejo na zelo različnih področjih. Največ (20%) jih izvaja različna **izobraževanja, usposabljanja** (sem sodijo tudi delavnice in različni dogodki, vezani na informiranje in ozaveščanje), sledi **delo z ranljivimi skupinami, ohranjanje naravne in kulturne dediščine in trgovina** (v vseh primerih 13,3%) ter različna **svetovanja** (osebna rast, psihoterapija, rehabilitacija, ...) in **turizem** (v obeh primerih 10%). Ostale dejavnosti anketiranih so: proizvodnja, pridelava in predelava živil, oblikovanje, tisk, umetniško ustvarjanje, urejanje okolice, vzdrževanje objektov, šport, rekreacija in varstvo okolja.

Največ jih je v t.i. **zreli fazi rasti** (36,7%), sledijo tisti, ki svoje aktivnosti uvrščajo v zgodnjo fazo rasti (30%), v start-up fazi pa jih je 13,7%.

V povprečju so v letu 2014 vključena podjetja / organizacije ustvarile 5 mio EUR prihodkov. Pri tem pa velja poudariti, da je največ organizacij (predvsem NVO-ji), ki **ustvarjajo manj kot 10.000 EUR letno (30%) oziroma med 10.000 in 100.000 EUE letno (26%)**. So pa tudi podjetja (proizvodna), ki ustvarjajo prihodek med 20 in 60 mio EUR letno (10%).

V večini primerov (**60%**) delež javnih sredstev (občinskih, državnih ali EU) **predstavlja do 30% celotnih prihodkov** za leto 2014 in sicer v 20% primerov ne prejemajo sredstev iz javnih virov, v 23,3% je ta delež do 15 % in v 16,7% med 16% in 30% celotnih prihodkov.

Zaposlovanje

V povprečju imajo anketirana podjetja / organizacije **59,3 redno zaposlenih in 2,8 občasno zaposlenih** (študentska napotnica, avtorska pogodba). V 20% nimajo zaposlenih (tu gre predvsem za NVO-je), v 40% pa enega zaposlenega (v večini primerov je to ustanovitelj). So pa tudi podjetja, ki zaposlujejo več kot 150 ljudi (13,3%).

V **43%** primerov vključena podjetja / organizacij **ne zaposlujejo ranljivih skupin**, kot so osebe z motnjami v duševnem zdravju, dolgotrajno brezposelni, Romi, bivši odvisniki in kaznjenci, invalidi, mlajši brezposelni oziroma iskalci prve zaposlitve. Med tistimi, ki zaposlujejo ranljive skupine je največ takih, ki **zaposlujejo invalide (33,3%)**, sledijo mladi

brezposelni oziroma iskalci prve zaposlitve (23,3%) in dolgotrajno brezposelni (20%).

Ekonomski in družbeni učinki

Anketirani menijo, da **njihovo poslovanje prinaša pozitivne učinke, koristi za lokalno skupnost ali okolje**. Na lestvici od 1 do 5 so to ovrednotili s 4,7. Med pozitivnimi učinki so navedli:

Stran | 12

- delo z ranljivimi skupinami,
- vključevanje ranljivih skupin v družbo,
- ozaveščanje o zdravi hrani, zdravem načinu življenja in ohranjanju okolja,
- ohranjanje naravne in kulturne dediščine (zaščita dediščine tudi na svetovnem nivoju npr. Unesco, mladi razvijajo nove produkte za delo na osnovi dediščine – razvoj novih delovnih mest, prispevek k pozitivnem javnem mnenju na temo varstva narave),
- zaposlovanje lokalnega prebivalstva,
- skrb za zaposlene (družini prijazno podjetje),
- sodelovanje z lokalnimi društvi (sofinanciranje, materialna podpora, skupni projekti),
- spodbujanje prostovoljstva, (medgeneracijskega) sodelovanja,
- urejanje javnih površin,
- razvoj podeželja,
- spodbujanje vseživljenjskega učenja (programi Leonardo da Vinci, Erasmus+, teden vseživljenjskega učenja),
- spodbujanje občanov k izvajanju trajnostnih energetskega ukrepov,
- razvoj človeku in naravi prijaznega turizma,
- nudenje možnosti zdravega športnega udejstvovanja v naravi (jahanje),
- motiviranje širše družbe za pridobivanje socialnih kompetenc,
- pomoč pri razvoju podjetniških idej,
- prispevek k razvoju inovativnih pristopov in rešitev na razvoj podeželja.

Prav zaradi navedenih učinkov oziroma koristi se jih velika večina (83,3%) **smatra kot socialno podjetje**, četudi niso registrirani kot so.p.

Zelo pogosto se tudi **povezujejo z različnimi subjekti v lokalnem okolju** (npr. v obliki financiranja ali pa sodelovanja pri skupnih projektih), hkrati pa jim je **pomemben tudi ugled v lokalni skupnosti** (to vprašanje je doseglo vrednost 4,7). Visoko je bila ocenjena tudi **stopnja inovativnosti reševanja družbenih ali okoljskih problemov** (4,1). Najvišjo stopnjo inovativnosti so pripisali znanju oziroma uporabi znanja (4,4), sledi inovativnost produktov in storitev (4,2). Vprašanja, vezan na zaposlene (vključevanje v procese odločanje, »pravičnost« plače), so dosegla vrednost okoli 3,3 (deloma velja). Podrobneje je to razvidno iz grafa 1.

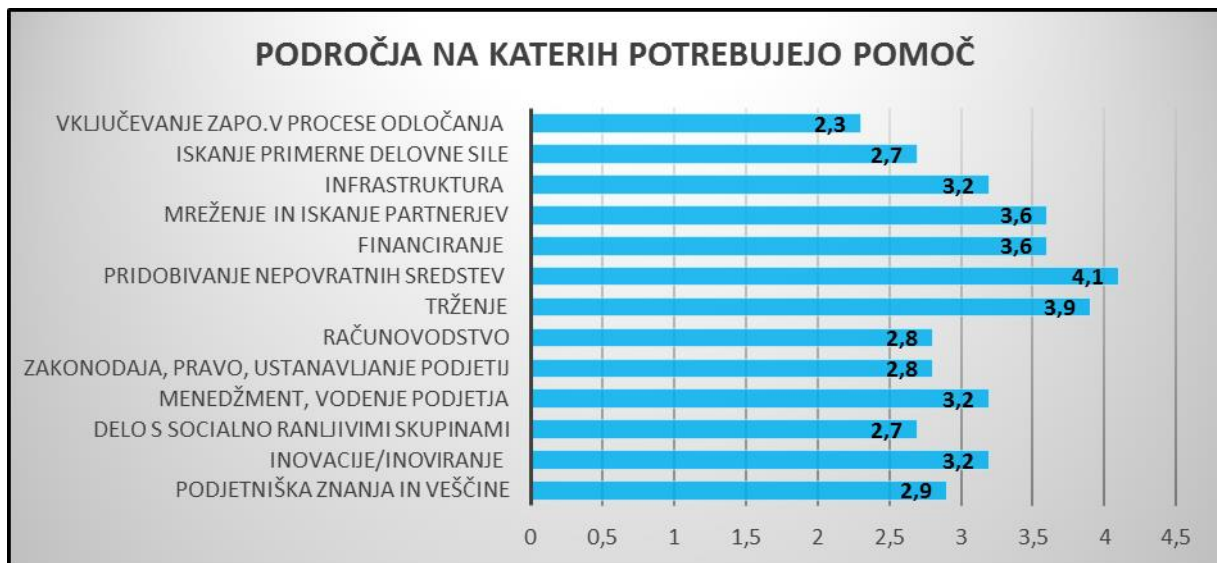
Graf 1: Značilnosti poslovanja organizacij / podjetij.

Dobra polovica (**56,7%**) jih razmišlja, da bi v **prihodnjih letih razvili nov projekt, storitev ali produkt, ki je povezan s socialnim podjetništvom** in sicer:

- oblikovanje programov za vključevanje ranljivih skupin v dejavnosti na podeželju oziroma v dejavnosti, ki so koristne za lokalno okolje,
- oblikovanje pedagoških programov za delo ranljivimi skupinami,
- organizacija medgeneracijskih dogodkov,
- eko skupnost,
- urejanje zelenih površin,
- pridelava in hranjenje semen,
- turistični produkti za ranljive skupine,
- vzreja živali na ekološki način,
- trgovina za lokalno samooskrbo,
- aktivnosti za varovanje okolja (delavnice, prijava in izvajanje EU projektov),
- večja pozornost do zaposlenih oziroma vključevanje zaposlenih v procese odločanja.

Potrebe po podpornem okolju

Največ podpore bi anketirani potrebovali na področju **pridobivanja nepovratnih sredstev** (na lestvici od 1 do 5 je to področje doseglo vrednost 4,1), sledijo **trženje** (3,9), **financiranje** (3,6) ter **mreženje in iskanje parterjev** (3,6). Kot je razvidno iz grafa 2, ni najmanj podpore potrebovali na področju vključevanja zaposlenih v procese odločanja (2,3).

Graf 2: Področja, na katerih bi organizacije / podjetja potrebovala pomoč pri razvoju (socialnega) podjetništva.

Ovire pri razvoju socialnega podjetništva

Kot glavno oviro so anketirani izpostavili **zakonodajo**, ki tistim, ki so registrirani kot socialno podjetje, nalaga dodatne obveznosti / omejitve, ki jih »navadna« podjetja oziroma organizacije nimajo. Ne prinašajo pa te dodatne obveznosti nikakršnih ugodnosti. Kot ugotavljajo, je za njih bolje, da se ne registrirajo kot so.p., čeprav opravljajo dejavnosti, ki sodijo na področje socialnega podjetništva oziroma so družbeno koristne.

Želeli bi si tudi dodatnih, predvsem pa konstantnih **spodbud na ravni države in lokalne skupnosti** (npr. razpisi, sofinanciranje določenih aktivnosti, ...).

Poudarjajo tudi, da je socialno podjetništvo v družbi **narobe razumljeno**, saj se enači s socialnimi transferji, brezplačnimi storitvami, svetovanji in v večini primerov ga sploh ne povezujejo s podjetništvom.

Potenciali za razvoj socialnega podjetništva

Anketirani menijo, da ima regija potencial za razvoj vseh dejavnosti, ki sodijo na področje socialnega podjetništva. **Največji potencial** pripisujejo področju **ekološke pridelave in predelave hrane** (na lestvici od 1 do 5 je to področje doseglo vrednost 4,3), **sledi ohranjanje narave, urejanje in varstvo okolja, zaščita živali** (4,2), **turizem** (4,1) in **spodbujanje rabe obnovljivih virov energije in razvoj zelene ekonomije** (4). Kultura in ohranjanje tehnične in kulturne dediščine je bila ovrednotena najnižje (3,4). Podrobneje je to razvidno iz grafa 3.

Graf 3: Potenciali za razvoj socialnega podjetništva.

3. ANALIZA CILJNIH SKUPIN, KI IMAJO POTENCIAL ZA IZVAJANJE SOCIALNEGA PODJETNIŠTVA

Z analizo ciljnih skupin smo želeli identificirati ciljne skupine, ki imajo največji potencial za izvajanje socialnega podjetništva ter njihove značilnosti, poglede in potrebe. Nadalje smo želeli opredeliti področja oziroma dejavnosti, za katere se v regiji največja možnost za razvoj. Pri raziskovanju so bile uporabljene različne baze podatkov in enoten vprašalnik.

Stran | 16

Ključna raziskovalna vprašanja so bila:

- Kdo so potencialni nosilci socialnega podjetništva?
- S katerimi ovirami se srečujejo pri razvoju socialnega podjetništva?
- Kakšne so njihove potrebe pri razvoju socialnega podjetništva?
- Kakšno dejavnost razvijajo?
- Kje vidijo ključen potencial za razvoj socialnega podjetništva v regiji?

3.1. Identifikacija ciljnih skupin

Ta del analize je vključeval **prepoznavanje posameznikov ali skupin, ki razmišljajo o izvajanju svoje dejavnosti v obliki socialnega podjetništva** oziroma ki **planirajo izvajati aktivnosti, ki jih lahko uvrščamo na področje socialnega podjetništva**.

Identifikacija ciljnih skupin je potekala na različne načine in sicer:

- baza potencialnih podjetnikov, vključenih v program Podjetno v svet podjetništva, ki smo ga izvajali na RRA,
- baza svetovancev, ki smo jim svetovali na RRA,
- baza svetovancev Društva za razvoj podeželja med Snežnikom in Nanosom,
- baza svetovancev podana s strani BOREA, stičišča nevladnih organizacij Primorsko-notranjske regije,
- predstavitev projekta in aktivnosti na različnih dogodkih, kjer smo dobili kontakte posameznikov (Zaposlitveni sejem v Sežani, delavnica na Uradu za delo Postojna in Cerknica, regijski posvet o socialnem podjetništvu),
- pridobivanje informacij na terenu (preko pogovorov s podpornimi institucijami, preko izvedbe anket, ...),
- objave v medijih in na spletu.

Pri analizi je bil uporabljen **enoten vprašalnik**, ki smo ga posredovali **45 posameznikom** od tega jih je **30 privolilo v sodelovanje** oziroma izpolnilo vprašalnik.

3.2. Značilnosti ciljnih skupin

Značilnosti ciljnih skupin

Povprečna starost anketiranih je **38,5 let**, največ jih ima **univerzitetno izobrazbo (43,3%)**. Glede na smer oziroma področje izobraževanja prevladuje **ekonomija (30%)**, ostale smeri so zelo različne, tako da mogoče velja omeniti le še agronomijo (6,7%) in teologijo (6,7%).

Podjetniška znanja so v večini primerov dobili **preko neformalnega izobraževanja (73%) in preko praktičnega dela (63,3%)**, v 43% primerov pa preko formalnega izobraževanja. Pogosto pa gre za kombinacijo neformalnega izobraževanja in praktičnega dela (50%).

Velika večina (**90%**) jih je v zadnjih 12 mesecih **delala na tem, kar bi pomagalo zagnati dejavnost oziroma ustanoviti podjetje** (npr. iskali so lokacijo, sestavljali ekipo, pripravljali poslovni načrt, iskali finančna sredstva ...). Nadalje jih **60%** pravi, da **bo ustanovilo novo organizacijo oziroma podjetje** in bodo tudi lastniki ali solastniki podjetja. S partnerji pa pri zagonu dejavnosti oziroma podjetja sodeluje 40% anketirancev.

Je pa v večini primerov **njihova podjetniška dejavnost še v začetni fazi**, saj jih le 16,7% iz podjetniške dejavnosti ustvarja dohodek, nadalje jih tudi 16,7% že ima izdelano podjetniško idejo. 33,3% anketiranih navaja, da ima več idej in še ne vedo točno za katero bi se odločili, na poslovnem načrtu jih dela oziroma jih je delalo 26,7%.

Kot **glavni razlog oziroma motiv za podjetništvo** navajajo **željo po neodvisnosti in dejstvo, da želijo s podjetništvom aktivno prispevati k spremembi na bolje ozirom razvoju lokalne skupnosti** (v obeh primerih je bila dosežena vrednost 4; lestvica od 1 do 5). Sledi izguba zaposlitve oziroma brezposelnost (3,5) in želja po višjih prihodkih (3). Podrobneje je to razvidno iz grafa 4.

Graf 4: Motivi za podjetništvo.

Glede na rezultate ankete pa s konceptom socialnega podjetništva niso najbolj seznanjeni. Na lestvici od 1 do 5 je to vprašanje dobilo vrednost 3,5. Hkrati pa le redki menijo, da jim je na voljo premalo informacij (2,9) oziroma da ne vedo na koga naj se v svojem kraju oziroma regiji obrnejo pri razvoju socialnega podjetja (2,6). Nadalje tudi menijo, da ljudje na splošno ne poznajo oziroma razumejo socialnega podjetništva (4,3).

Dejavnost ciljnih skupin

Podjetniške ideje anketiranih so vezane na:

- izobraževanje (npr. didaktična kmetija, terapija z umetnostjo), ozaveščanje, promocija (zdrava prehrana, zdrav življenjski slog, ...),
- organizacijo in izvedbo športnih dogodkov / športne aktivnosti za različne ciljne skupine,
- urejanje zelenih površin,
- turizem (tudi prilagajanje turistične ponudbe invalidom oziroma ranljivim skupinam),
- pomoč otrokom, starejšim, družinam (pri učenju, skrbi za dom, ...),
- hiša otrok,
- ponovna uporaba materialov (npr. izdelava igrač ...),
- pridelava in predelava (tradicionalnih) kultur in zelišč na ekološki način,
- reja živali (avtohtonih pasem),
- čebelarstvo,
- team building z družbenim učinkom,
- medijska kooperativa,
- izdelovanje glinenih izdelkov s tradicionalno obliko in motiviko.

Bolj ali manj lahko vse dejavnosti, o katerih razmišljajo anketiranci, uvrščamo na področje socialnega podjetništva. Iz pogovora z anketiranci pa smo razbrali, da je le malo takih, ki razmišljajo o ustanovitvi socialnega podjetja, saj razmišljajo v smeri »klasičnih« oblik, pa čeprav bodo opravljali dejavnosti, ki bi se lahko registrirale kot so.p. Delno je razlog tudi v tem, da to področje premalo poznajo (pogoje, obveznosti ...).

Oviro vidijo tudi v tem, da organizacijska oblika s.p. ne more biti so. p., pa tudi dejstvo, da morajo po enem letu zaposliti v podjetju še dodatno osebo.

Družbeni učinki in inovativnost

Anketirani navajajo, da bo njihova dejavnost izkazovala naslednje družbene učinke oziroma koristi:

- (ponovno) vključevanje ranljivih skupin v družbo,

- vključevanje lokalnega prebivalstva v aktivnosti,
- ozaveščanje o zdravi hrani, zdravem načinu življenja in ohranjanju okolja,
- spodbujanje osebnostne rasti,
- pridobivanje novih znanj in prenos znanj med generacijami,
- ohranjanje naravne in kulturne dediščine,
- spodbujanje samooskrbe,
- urejanje okolice,
- ponovna uporaba materialov,
- uporaba inovativnih metod,
- dvig kvalitete življenja lokalnega prebivalstva, dodatna ponudba določenih storitev / produktov.

Inovativnost, ki naj bi jo njihova dejavnost izkazovala, **niso ocenili zelo visoko**. In sicer je na lestvici od 1 do 5 največjo vrednost doseglo vprašanje, ki se je nanašalo na inovativno storitev (3,8), sledijo inovativni pristopi trženja (3,1) ter inovativen produkt (3).

Ovire in potrebe pri razvoju (socialnega) podjetništva

Poudariti je potrebno, da so anketiranci izhajali iz ovir/potreb, ki se nanašajo na podjetništva kot tako in ne na socialno podjetništvo, ker jih glavnina trenutno ne razvija svoje ideje na način, da bi le-to na kratki rok registrirali kot so.p.

Prevladovali sta dve oviri in sicer **pomanjkanje finančnih virov ter zakonodaja in birokracija**, ki pa glede na doseženo vrednost (na lestvici od 1 do 5 sta bili obe dosegli oceno 3,9) niti nista zelo pomembna ovira. Sledi slaba klima oziroma stimulacija v lokalnem okolju (3,4). Ostale potencialne ovire (pomankanje znanj in veščin s področja podjetništva / trženja / vodenja podjetja, pomanjkanje prostorov) so dosegle vrednosti med 2,5 in 2,9, torej kot manj pomembne ovire za razvoj podjetništva.

Kot navajajo anketirani in je razvidno iz grafa 5, bi trenutno najbolj potrebovali pomoč na področju **financiranja** (pridobivanje investitorjev, posojil ...) in sicer je to vprašanje doseglo vrednost 4,1. Sledi pomoč pri **vodenju računovodstva** (4), **mreženju in iskanju partnerjev** (3,8) ter **trženju** (3,4).

Graf 5: Področja, na katerih bi potencialni podjetniki potrebovali pomoč / podporo.

Udeleženci v anketiranju menijo, da država in občina ne podpirata dovolj socialnega podjetništva. Večjo vlogo pri tem pripisujejo občini in sicer naj bi **občina** za razvoj socialnega podjetništva **izvajala različne aktivnosti**. Na prvo mesto po pomembnosti so postavili **nepovratne finančne spodbude za ustanavljanje in delovanje socialnih podjetij** ter **posebne oziroma dodatne razpise za projekte povezane s socialnim podjetništvom** (oba z oceno 4,4). Sledijo garancijske sheme oziroma ugodnejši krediti (4,2), opredelitev socialnega podjetništva kot razvojno prioriteto občine (4,2), možnost brezplačnega ali cenejšega najema prostorov (4,1) ter podelitev koncesij socialnim podjetjem (3,9).

Potenciali za razvoj socialnega podjetništva

Po mnenju anketiranih ima regija potenciala za razvoj socialnega podjetništva in sicer je to vprašanje na lestvici od 1 do 5 doseglo vrednost 4,1. Tudi posamezna področja oziroma dejavnosti so bile ocenjene kot velik potencial, saj je bila najnižja vrednost 3,9. Sicer pa je na pravem mestu **ekološka pridelava in predelava hrane** (4,6), sledi **turizem** (4,5) ter **ohranjanje narave, urejanje in varstvo okolja, zaščita živali** (4,4).

Graf 6: Potenciali za razvoj socialnega podjetništva.

4. INSTITUCIONALNO IN PODPORNO OKOLJE NA NACIONALNI IN REGIJSKI RAVNI

V tem delu analize smo povzeli delovanje institucionalnega in podpornega okolja za razvoj socialnega podjetništva. Preverili smo tudi ali se v državi oziroma regiji že izvajajo politike, ukrepi in projekti za spodbujanje socialnega podjetništva. Poudarek je na regionalnem nivoju. Pri raziskovanju bodo uporabljene različne baze podatkov in dva enotna vprašalnika.

Stran | 22

Ključna raziskovalna vprašanja:

- Ali v državi oz. regiji obstaja/deluje podporno okolje za socialno podjetništvo?
- Kako to podporno okolje deluje in kakšne so njegove značilnosti (kdo so nosilci, ponudba storitev, viri financiranja, socialni kapital ...)?
- Ali obstoječe podporno okolje odgovarja na ključne potrebe socialnih podjetij?
- Kakšen je odnos občin do socialnega podjetništva in ali (aktivno) podpirajo njegov razvoj?
- Ali se v državi oz. regiji že izvajajo politike/ukrepi in/ali projekti za spodbujanje socialnega podjetništva (kdo je nosilec, vir financiranja, rezultati ...)?
- Kje predstavniki podpornih okolij in občin vidijo ključne potenciale in ovire za razvoj socialnega podjetništva?

4.1. Predstavitev zakonodaje in ostalih mehanizmov podpornega okolja na nacionalni ravni

4.1.1. Zakonodaja o socialnem podjetništvu

Leta 2012 je stopil v veljavo **Zakon o socialnem podjetništvu** (Ur.l. RS št. 20/2011), ki socialno podjetništvo opredeljuje kot trajno opravljanje dejavnosti socialnega podjetništva ali trajno opravljanje drugih dejavnosti pod posebnimi pogoji zaposlovanja, s proizvodnjo in prodajo proizvodov ali opravljanjem storitev na trgu, pri čemer ustvarjanje dobička ni izključni niti glavni cilj opravljanja dejavnosti. Zakon ureja **pogoje in načine za pridobitev (in odvzem) statusa** socialnega podjetja, določa opredelitev, cilje in načela socialnega podjetništva, dejavnosti socialnega podjetništva, opredeljuje posebne pogoje poslovanja socialnih podjetij in ureja ustrezno nadzorstvo na tem področju. Določa tudi spodbude za razvoj socialnega podjetništva in ureja politike njegovega razvoja. **Ključni cilji** socialnega podjetništva so: krepitev družbene solidarnosti in kohezije, spodbujanje sodelovanja ljudi in prostovoljsko delo, krepitev inovativne sposobnosti družbe za reševanje socialnih, gospodarskih, okoljskih in drugih problemov, zagotavljanje dodatne ponudbe proizvodov in storitev, ki so v javnem interesu, razvijanje novih možnosti zaposlovanja, zagotavljanje

dodatnih delovnih mest ter socialna integracija in poklicna reintegracija najbolj ranljivih skupin ljudi na trgu dela.

Po zakonu lahko pravna oseba nepridobitnega značaja (društvo, zavod, ustanova, gospodarska družba, zadruga itd.) registrira socialno podjetje v dveh različnih tipih, in sicer kot **tip A**, ki se navezuje na dejavnost, ki jo socialno podjetje izvaja, ali kot **tip B**, glede na ciljno skupino, ki jo socialno podjetje zaposluje. Seveda so mogoči tudi **mešani tipi**, torej socialno podjetje izvaja eno izmed socialno podjetniških dejavnosti in hkrati zaposluje ranljivo skupino. Nepridobitna pravna oseba začne poslovati kot socialno podjetje, ko pridobi status socialnega podjetja in z vpisom dostavka »socialno podjetje« ali z okrajšavo »so. p.« v register oz. javno evidenco.

Stran | 23

Status socialnega podjetja tipa A, lahko pridobijo tiste organizacije, ki trajno zaposli najmanj enega delavca v prvem letu in najmanj dva delavca v nadaljnjih letih poslovanja ter je registrirana za izvajanje vsaj ene od dejavnosti, ki jih določata **Uredba o določitvi dejavnosti socialnega podjetništva** (Ur.l. RS št. 54/2012). in **Uredba o spremembah in dopolnitvah Uredbe o določitvi dejavnosti socialnega podjetništva** (Ur. L. RS št. 45/2014). In sicer so to naslednje dejavnosti:

- socialno varstvo,
- družinsko varstvo,
- varstvo invalidov,
- znanost, raziskovanje, izobraževanje in vzgoja,
- zagotavljanje in organiziranje mladinskega dela,
- varstvo in promocija zdravja,
- zagotavljanje socialne vključenosti, spodbujanje zaposlovanja in poklicnega usposabljanja oseb, ki so brezposelne ali jim grozi brezposelnost,
- posredovanje zaposlitve osebam iz 6. Člena zakona o socialnem podjetništvu, vključno z dejavnostjo zagotavljanja dela takšnih delavcev drugemu delodajalcu,
- ekološke proizvodnje hrane,
- ohranjanje narave, urejanje in varstvo okolja ter zaščita živali,
- spodbujanje uporabe obnovljivih virov energije in razvoja zelene ekonomije,
- spodbujanje turizma za osebe, ki jim življenjske razmere onemogočajo ali ovirajo dostop do turističnih storitev, na način, ki spoštuje vrednote trajnosti, dostopnosti in solidarnosti (socialni turizem),
- spodbujanje trgovine za socialno ogrožene osebe (socialna trgovina) ter trgovine, ki zagotavlja prodajo proizvodov majhnih proizvajalcev iz gospodarsko najbolj nerazvitih okolij na temelju etičnih, preglednih in enakopravnih poslovnih razmerij med proizvajalci in trgovcem, usmerjenih predvsem v zagotavljanje možnosti pravičnega

plačila proizvajalcev in s tem njihovega preživetja (pravična trgovina) ter trgovine s storitvami in proizvodi iz dejavnosti socialnega podjetništva,

- spodbujanje kulture, tehnične kulture in ohranjanja kulturne tehnične in naravne dediščine,
- spodbujanje amaterskega športa in telesne kulture, katere namen sta rekreacija in socializacija,
- spodbujanje reševanja in zaščite,
- spodbujanje razvoja lokalnih skupnosti,
- spodbujanje podpornih storitev za socialna podjetja.

Stran | 24

Status socialnega podjetja Tipa B pa lahko pridobijo organizacija, ki trajno zaposli najmanj tretjino delavcev iz ene izmed spodnjih ranljivih skupin:

- gibalno in intelektualno ovirani,
- brezposelne osebe, pri katerih so z odločbo pristojnega organa ugotovljene trajne posledice telesne ali duševne okvare ali bolezni in imajo zato bistveno manjše možnosti, da se zaposlijo ali ohranijo zaposlitev ali v zaposlitvi napredujejo,
- brezposelne osebe, če so brez zaposlitve zadnjih 24 mesecev ali več,
- iskalci prve zaposlitve: brezposelne osebe, ki so na Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje prijavljene več kot šest mesecev in jim je po zaključku izobraževanja to prva zaposlitev ali so po dokončanem univerzitetnem, visokošolskem ali višješolskem strokovnem izobraževanju zaključili pripravništvo ali jim je prenehal status mladega raziskovalca,
- težje zaposljive osebe: osebe nad 55 let starosti, pripadniki romske skupnosti, mladoletne osebe brez zaključenega osnovnega ali nižjega poklicnega izobraževanja, bivši kaznjenci, begunci, vključeni v programe integracije, ali osebe v programu, bivši odvisniki od alkohola ali drog, brezdomci.

Zakon o socialnem podjetništvu ureja tudi **posebne pogoje poslovanja** socialnih podjetij, med katerimi velja izpostaviti:

- Pravice članov: člani socialnega podjetja odločajo po načelu enakopravnosti.
- Udeležba delavcev, prostovoljcev in uporabnikov pri upravljanju: delavcem, prostovoljcem in uporabnikom, ki niso člani socialnega podjetja, mora biti zagotovljena možnost, da vplivajo na odločitve, ki so pomembne za njihovo delo in za kakovost proizvedenih izdelkov ali storitev socialnega podjetja.
- Delo v socialnem podjetju: socialno podjetje mora zagotavljati trajno izpolnjevanje pogojev glede števila zaposlenih delavcev in posebnih pogojev glede strukture zaposlenih delavcev. V delo se lahko trajno ali začasno vključijo tudi prostovoljci.
- Razporejanje dobička in presežkov prihodkov: socialno podjetje dobiček namenja za

(a) investicije v osnovna sredstva, ki so potrebna za opravljanje dejavnosti, (b) ohranjanje in povečevanje števila delovnih mest, (c) izobraževanje in usposabljanje delavcev ter prostovoljcev ali (d) druge razvojne in nepridobitne dejavnosti, povečanje premoženja socialnega podjetja.

Leta 2013, smo na podlagi 4. odstavka 21. člena Zakona o socialnem podjetništvu, v Sloveniji sprejeli še **Pravilnik o spremljanju poslovanja socialnih podjetij** (Ur. L. RS št. 53/2013). Pravilnik ureja:

- način spremljanja poslovanja socialnih podjetij in način ugotavljanja izpolnjevanja pogojev, določenih v Zakonu o socialnem podjetništvu (v nadaljnjem besedilu: zakon),
- vsebino prilog k vlogi za registracijo nepridobitne pravne osebe, ki namerava poslovati kot socialno podjetje, določenih v 14. členu zakona,
- dokazila o pričetku opravljanja dejavnosti glede števila in strukture zaposlenih in dokazila o izpolnjevanju pogojev za ohranitev statusa socialnega podjetja, poročanje in roke poročanja,
- pogoje po katerih so upravičenci iz 35. člena zakona upravičeni do spodbud iz posameznega ukrepa spodbujanja razvoja socialnega podjetništva,
- pogoje, ki jih morajo izpolnjevati socialna podjetja za pridobitev posebnih spodbud za zaposlovanje drugih najbolj ranljivih skupin na trgu dela in posebnih spodbud za poslovanje,
- spremljanje upravičenosti in poročanje socialnih podjetij, ki so upravičena do spodbud za zaposlovanje drugih najbolj ranljivih skupin na trgu dela in posebnih spodbud za poslovanje,
- način izvajanja nadzora nad porabo finančnih sredstev iz naslova spodbud in oprostitev ter način vrnitve neupravičeno pridobljenih ali nepravilno porabljenih spodbud ali neizkoriščenih sredstev s pripadajočimi obrestmi,
- pogoje, ki jih morajo izpolnjevati pravne osebe javnega ali zasebnega prava za izvajanje posameznih ukrepov oziroma za izvajanje storitev iz ukrepov.

Socialna podjetja, morajo AJPEsu, vsako leto predložiti **letno poročilo** v skladu z Zakonom o socialnem podjetništvu in **Slovenskim računovodskim standardom 40 – Računovodske rešitve v socialnih podjetjih** (Ur. l. RS, št. 2/2012). Priloga letnega poročila je tudi **Ocena nadzornega organa**.

4.1.2. Izvedeni ukrepi ter programi za spodbujanje socialnega podjetništva

Eden od namenov Zakona o socialnem podjetništvu je tudi (dolgoročno) urejanje področja **načrtovanja razvoja in ukrepov za spodbujanje razvoja socialnega podjetništva** v Sloveniji.

Stran | 26

Spodbujanje razvoja socialnega podjetništva se zagotavlja preko izvajanja ukrepov:

- spodbujanja socialnega podjetništva,
- oblikovanja ugodnega podjetniškega okolja,
- spodbujanja zaposlovanja in
- ukrepov za omogočanje dostopa do virov financiranja naložb v socialna podjetja.

Z vidika razvoja socialnega podjetništva na lokalnem nivoju je treba izpostaviti, da zakon predvideva tudi aktivno vlogo občin pri načrtovanju in izvajanju politik razvoja socialnega podjetja. Občine lahko, skladno z določbami Zakona o socialnem podjetništvu in zakona, ki ureja spodbujanje skladnega regionalnega razvoja, načrtujejo, financirajo in izvajajo politike razvoja socialnega podjetništva na območju občine oziroma na ravni razvojne regije.

Tako je bila po daljši zamudi v letu 2013 sprejeta »**Strategija razvoja socialnega podjetništva 2013-2016**«, ki jo je pripravilo Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Strategija zajema **analizo potreb in smeri možnega razvoja** socialnega podjetništva, **temelje politike razvoja, strateške razvojne cilje in glavna področja razvoja socialnega podjetništva, vlogo države in njenih institucij ter občin** pri izvajanju določene politike in doseganju razvojnih ciljev.

Strategija opredeljuje tri strateške cilje:

1. povečanje prepoznavnosti socialnega podjetništva in vedenja o načelih socialnega podjetništva,
2. nadgradnja obstoječega podpornega okolja za podjetništvo ter
3. spodbujanje zaposlovanja ranljivih skupin na trgu dela.

Na podlagi teh ciljev je MDDSZ v sodelovanju z ministrstvi, pristojnimi za področja dejavnosti socialnega podjetništva, pripravilo »**Program ukrepov za izvajanje strategije**«.

Namen Programa ukrepov za izvajanje strategije razvoja socialnega podjetništva za leti 2014-2015 je spodbujanje razvoja socialnega podjetništva. Program ukrepov 2014-2015, ki ga je vlada potrdila v drugi polovici leta 2014, obsega **15 ukrepov ter 39 aktivnosti**. Ocenjena vrednost sredstev za izvajanje aktivnosti, ki so namenjena socialnim podjetjem, je **12,7 milijona evrov**. Od tega slabe tri četrtine za spodbujanje zaposlovanja ranljivih skupin in mladih. Tukaj je potrebno poudariti, da z izjemo razvojnega programa javnih del (predvideno 2 mio EUR), ne gre za spodbude, ki so namenjen izključno za socialno podjetništvo, ampak

lahko le-ta (poleg ostalih subjektov) kandidirajo na ukrepe zaposlovanja. Zato se predvidena sredstva v praksi izkazujejo kot nerealna. Tako program na primer predvideva 730.000 EUR za so.p. preko razpisa »Zaposli me«, a se ja na ta razpis prijavilo le eno podjetje, ki je pridobilo 10.000 EUR sredstev. Še bolj izstopa ukrep »Jamstvo za mlade«, ki predvideva 4 mio EUR sredstev, vendar pa se vsaj za enkrat s.p. ne odločajo v večjem številu za črpanje teh sredstev. Tako v okviru enega od podukrepov »Mentorstvo za mlade« med prejemniki sredstev, ni bilo niti enega so.p..

Stran | 27

Iz tega sledi, da bodo dejanska sredstva v 2014-2015 veliko nižja od predvidenih. Prav tako lahko v programu opazimo določeno **zmedo pri uvrščanja posameznih aktivnosti in ukrepov v okvirje strateških ciljev**, kar je verjetno posledica, da so dokument pripravljala različna ministrstva. Tako je na primer aktivnost »Mentorski program podpore za potencialna in delujoča socialna podjetja« umeščen pod ukrep »Dopolnitev obstoječega sistema oblikovanja in razvoja podjetniškega okolja v okviru vstopnih točk VEM s področja socialnega podjetništva«, čeprav ta aktivnost ni povezana s točkami VEM. Pod isti ukrep je uvrščena tudi aktivnost »Usposabljanje in izobraževanje odgovornih oseb za delo z ranljivimi skupinami«, hkrati pa najdemo še poseben ukrep »Razvoj programov za usposabljanje in izobraževanje oseb, odgovornih za delo z ranljivimi skupinami«, ki pa spada pod drugi strateški cilj »Spodbude za zaposlovanje ranljivih skupin na trgu dela«. V ta cilj pa na primer ni umeščen ukrep »Spodbujanje socialnega podjetništva v Pomurju«, čeprav je dejansko prednostno namenjen zaposlovanju ranljivih skupin.

Vseeno je potrebno poudariti, da je bilo s strani države izvedenih tudi nekaj ukrepov, ki so vsekakor korak v pravo smer. Izpostavimo lahko spremembo Zakona o podpornem okolju za podjetništvo, s katero se tudi socialna podjetja upravičena do razvojnih sredstev za spodbujanje podjetništva in Zakona o stvarnem premoženju države in samoupravnih lokalnih skupnosti, s katerim je olajšan dostop socialnim podjetjem do nepremičnega premoženja države ali lokalnih skupnosti za potrebe opravljanja dejavnosti socialnega podjetništva.

Kljub temu, da je eden od treh strateških ciljev usmerjen v spodbujanje podpornega okolja, pa država temu področju do sedaj ni namenjala večje (finančne) pozornosti. Usmerila se je zlasti v nadgradnjo obstoječega »konvencionalnega« podpornega okolja, kot so točke VEM in Kmetijsko svetovalna služba.

Strateški cilj	Ukrep	Predvidena sredstva 2014-2015
Povečanje prepoznavnosti socialnega podjetništva in vedenja o načelih socialnega podjetništva	Izvedba promocijskih akcij in informiranja o socialnem podjetništvu	54.000 EUR
	Prilagoditev zakonodaje s področja podpornega okolja za podjetništvo	/
Nadgradnja obstoječega podpornega okolja za podjetništvo	Dopolnitev obstoječega sistema oblikovanja in razvoja podjetniškega okolja v okviru vstopnih točk VEM s področja socialnega podjetništva	112.000 EUR
	Svetovanje in promocija socialnega podjetništva kmetijam za nadgradnjo podpornega okolja podjetništvu na podeželju	230.000
	Spodbude za razvoj socialnega podjetništva na podeželju	1.7 mio EUR
	Spodbujanje socialnega podjetništva na področju kulture	300.000 EUR
	Spodbujanje socialnega podjetništva v Pomurju	1.5 mio EUR
	Razvoj modela merjenja družbenih učinkov socialnih podjetij	15.000 EUR
	Nadgradnja javnega naročanja v smeri doseganja pozitivnega socialnega učinka	/
	Spremembe področne zakonodaje za krepitev podpornega okolja za socialna podjetja	
	Spodbude za zaposlitev	1.5 mio EUR
	Razvoj učnih delavnic v socialnih podjetjih tipa B	265.000 EUR
Spodbude za zaposlovanje ranljivih skupin na trgu dela	Razvoj programov za usposabljanje in izobraževanje oseb, odgovornih za delo z ranljivimi skupinami	15.000 EUR
	Spodbujanje ustanavljanja socialnih podjetij tipa B v okviru javnih del	2 mio EUR
	Razvoj novih pristopov zaposlovanja in samozaposlovanja mladih kot odgovor na družbene izzive (Jamstvo za mlade)	4 mio EUR

Tabela 3: Predvideni ukrepi in sredstva v »Programu ukrepov 2014-2015 za izvajanje strategije razvoja socialnega podjetništva za obdobje 2013–2016« (Vir: O stanju in perspektivah socialnega podjetništva v Sloveniji in Hrvaški, Inštitut IRSA, Frane Adam (ur.), Ljubljana, 2015)

Država je predvidela, da bi točke VEM postale ključni akter pri nujenju storitev za socialno podjetništvo (npr. ustanavljanja in registracije so.p., razvoja podjetniških idej, priprave poslovnih načrtov, ind.). Vendar pa se v praksi pogosto dogaja, da zaradi nezadostnih zalog človeškega in socialnega kapitala, potrebnih za razumevanja delovanja socialnega podjetništva, ne prihaja do pričakovanih učinkov. Največ sredstev za socialno podjetništvo v prejšnji finančni perspektivi s strani države je bilo odobreno preko razpisa za spodbujanje razvoja socialnega podjetništva, ki ga je MDDSZ objavil v letu 2009 in 2012. Skupaj so v okviru obeh razpisov za 26 potrjenih projektov namenili okoli 6,5 mio EUR, od tega je bila večina sredstev iz Evropskega strukturnega sklada. Ključna usmeritev razpisov je bila zagotavljanje zaposlovanja ranljivih skupin, medtem ko je bil podjetniški vidik odmaknjen v ozadje, kar pa je problematično z vidika zagotavljanja (ekonomske) trajnosti projektov.

Z regionalnega vidika so bila dodeljena sredstva izrazito skoncentrirana na osrednjeslovensko regijo oziroma Ljubljano, saj je bilo kar polovica vseh upravičencev iz te regije. Pet upravičencev je bilo iz Pomurja, dva iz Gorenjske, po en upravičenec pa iz Dolenjske, Posavja, Podravja, Savinjska jugovzhodne regije.

V 2010 je MDDSZ objavilo tudi razpis za spodbujanje enakih možnosti in socialne vključenosti na trgu dela v skupni vrednosti okoli 7,7 mio EUR. Med izbranimi projekti je bilo tudi nekaj takih, ki jih lahko umestimo na polje socialnega podjetništva. Tako lahko ocenimo, da je iz tega razpisa bilo za podporo socialnega podjetništva namenjeno okoli 2.7 mio EUR.

Za razvoj socialnega podjetništva v Pomurski regiji (Zakon o razvojni podpori pomurski regiji) je bilo skupaj predvidenih skupaj 1.2 mio EUR. MDDSZ je do sedaj iz tega naslova namenilo le 77.000 EUR. V 2015 je bil objavljen nov razpis, katerega predvidena višina sredstev znaša 300.000 EUR.

Država je v 2014 začela z ukrepom za spodbujanja zaposlovanja ranljivih skupin v socialnih podjetjih tipa B, ki je bil izveden v okviru javnih del in za katerega je predvidenih 2 mio EUR. Do sedaj je bilo iz tega naslova za zaposlitev 114 oseb namenjenih okoli 800.000 EUR. Posebnost razpisa je, da so del sredstev za sofinanciranja zaposlitev morale prispevati tudi občine.

Socialnim podjetjem, ki zaposlujejo invalide pripadajo enake spodbude kot drugim (invalidskim) podjetjem. Na drugih vsebinskih področjih je izvajanje ukrepov in financiranje s strani države minimalno.

Področje	Aktivnost	Sredstva	Nosilec
Spodbujanje zaposlovanja ranljivih skupin na trgu dela	Razpis za spodbujanje razvoja socialnega podjetništva (2009, 2012)	6,5 mio EUR	Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve
Spodbujanje zaposlovanja ranljivih skupin na trgu dela	Razpis za spodbujanje enakih možnosti in socialne vključenosti na trgu dela	2,7 mio EUR ²⁰	Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve
Spodbujanje zaposlovanja ranljivih skupin na trgu dela	Javna dela-Razvojni program za spodbujanje ustanavljanja in razvoj novih dejavnosti socialnih podjetij tipa B	827.888 EUR	Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve
Spodbujanje zaposlovanja ranljivih skupin na trgu dela	Javni razpis za spodbujanje socialnega podjetništva v	77.000 EUR	Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo
Nadgradnja obstoječega podpornega okolja za podjetništvo	Pilotni mentorski program podpore za potencialna in delujoča <i>socialna</i> podjetja	20.000 EUR	SPIRIT
Raziskave	Študija družbeni učinki Razvoj modela učnih delavnic v socialnih podjetjih tipa B	30.000 EUR	Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve
Povečanje Prepoznavnosti so.p.	Podjetno do družbenih učinkov		SPIRIT

Tabela 4: Finančna sredstva za spodbujanje socialnega podjetništva v obdobju 2009-2014 (Vir: O stanju in perspektivah socialnega podjetništva v Sloveniji in Hrvaški, Inštitut IRSA, Frane Adam (ur.), Ljubljana, 2015)

SPIRIT je v okviru aktivnosti »Podjetno do družbenih učinkov« podprl izvedbo »Reinovator izziva«, mednarodnega srečanja, natečaja za podjetniške ideje ter start-up vikenda. Financiral je tudi pilotni mentorski program podpore za potencialna in delujoča so.p., v katera so vključili 10 organizacij, ki so pridobila sredstva iz naslova zgoraj omenjenega ukrepa javnih del.

MDDSZ je financiralo tudi dve raziskavi, in sicer »Študija in model merjenja družbenih učinkov socialnih podjetij v Sloveniji« ter »Razvoj modela učnih delavnic v socialnih podjetjih tipa B«. Omenimo lahko še programe čezmejnega sodelovanja in LEADER, v okviru katerih je bilo podprtih nekaj projektov za spodbujanje socialnega podjetništva.

Stran | 31

V tabeli 4, v kateri niso upoštevana na primer sredstva iz naslova »običajnih« javnih del ter drugih ukrepov aktivne politike zaposlovanja, do katerih so socialna podjetja tudi upravičena, je predstavljen pregled sredstev, ki so bila ciljno namenjena spodbujanju socialnega podjetništva.

4.1.3. Načrtovani ukrepi in programi za spodbujanje socialnega podjetništva

Z novo evropsko finančno perspektivo EU se vzpostavljajo posebni skladi za družbene investicije, s katerimi bi država vsekakor morala večjo pozornost nameniti spodbujanju (inovativnih) »grass-root« podpornih okolij, ki so neposredne vpete v dogajanje na lokalni ravni in dobro poznajo potrebe na terenu ter razvoju podpornega okolja za financiranje socialnega podjetništva, ki bi zagotavljal različne oblike finančnih mehanizmov.

Z namenom spodbujanja le-teh ter večje preglednosti in krepitve zaupanja na področju družbenih investiranja, je EU že potrdila pravne podlage za vzpostavitev **Evropskega sklada za socialno podjetništvo (EUSEF)**. Gre za formalni okvir, ki bo združeval različne sklade in bo kot znamka oziroma nekakšen certifikacijski organ zagotavljal jasna pravila delovanja ter zaščito za investitorje. Država je implementacijo uredbe EUSEF v slovenski pravni red predvidela v novem zakonu o upraviteljih alternativnih investicijskih skladov, ki naj bi bil sprejet že v 2014, a do sedaj do tega ni prišlo.

V okviru EUSEF naj bi že letos začel delovati **Sklad za srednjo in vzhodno Evropo (CEE), ki bo financiral SP v obliki mehkih kreditov in lastniških deležev**. Sklad bo deloval tudi v Sloveniji. Predstavniki podpornega okolja v Sloveniji se trudijo v Slovenijo pripeljati tudi **Evropski čezmejni skladi za SP ter zasebne investitorje**. Menijo, da bi morali bolj aktivno vlogo odigrati javni subjekti, kot so na primer podjetniški in regionalni sklad, vendar pa se ta proces pri nas zelo počasi odvija.

Bistvena priporočila za implementacijo zgoraj navedenih načrtovanih programov za izboljšanje stanja socialnega podjetništva v Sloveniji v novi finančni perspektivi, ki so navedene v študiji »O stanju in perspektivah socialnega podjetništva v Sloveniji in Hrvaški« (Inštitut IRSA, Frane Adam (ur.) Ljubljana, 2015) so sledeča:

Naložba v vašo prihodnost
Operacijo delno financira Evropska unija
Evropski sklad za regionalni razvoj

Ulaganje u vašu budućnost
Operacijo dijelomično financira Evropska unija
Evropski fond za regionalni razvoj

- Zakonodajo je potrebno spremeniti, zlasti v smeri večje »odprtosti« in poenostavitve kriterijev delovanja SP. Nujno bi bilo potrebno čim prej udejanjiti predvidene ukrepe za spodbujanje SP, zlasti na področju podpornega okolja in finančnih mehanizmov. Pri tem je potrebno okrepiti sodelovanje različnih resorjev.
- Kljub temu, da prevladuje mnenje, da država do sedaj ni finančno spodbujala SP, pa podatki kažejo, da je za (ciljno) spodbujanje SP namenila okoli 10 mio EUR. Velika večina sredstev je bilo namenjenih zaposlovanju ranljivih skupin, pri tem pa je podjetniški vidik zelo odmaknjen v ozadje, kar pa ne prinaša dolgoročnih učinkov.
- Z vidika zagotavljanja trajnosti SP bi bil pri financiranju potreben večji poudarek na spodbujanju razvoja podjetniških idej, rasti podjetij, zaposlovanju vodilnega kadra, trženju in razvoju podpornega okolja. Pri tem bi bilo smiselno uvesti sistem delno povratnih sredstev. Zelo koristne bi bile tudi spodbude v obliki davčnih olajšav in javnega naročanja.
- Zagotoviti je potrebno boljšo koordinacijo politik, ki bo omogočal usklajeno delovanje in sinergijske učinke vseh ukrepov na posameznih področjih.
- Potreben je tudi premislek kakšne funkcije in koliko sredstev bo država dodelila RRA katerih ena od primarnih nalog je spodbujanje podjetništva na regionalnem nivoju, točkam VEM in drugim javnim organizacijam za opravljanje nalog podpornega okolja SP. Nekateri RRA so se sicer (v zadnjem času) aktivnejši na področju SP zlasti v smislu (so) organizacije posameznih dogodkov in sodelovanja pri projektih razvoja SP.
- Pri razvoju SP je potrebno upoštevati tudi Občine, ker imajo tudi zelo pomembno vlogo, mogoče celo bolj pomembno kot država. Možnosti podpore občin so lahko različne, kar spodbuja tudi zakon. Npr. na področju javnega naročanja in koncesij je največ neizkoriščenih možnosti za podporo SP. Tovrstna podpora je zelo dobrodošla tudi z vidika (tržnega) poslovanja, kar menijo tudi podjetniki. Vsekakor se bodo morale občine, zaradi izrazito prevladujoče lokalne vpetosti SP, še bolj aktivirati pri podpori SP. Pri tem bi bilo tudi potrebno, da bi občine celoviteje pristopile k (vsebinskem) načrtovanju razvoja in podpore SP. Za večino občin velja, da pri podpori SP nastopajo zelo parcialno in nimajo izdelanih (dolgoročnejših) vizij razvoja SP. Več poudarka bo potrebnega vložiti v ozaveščanje in izobraževanje zaposlenih na občinah, da bodo bolje razumeli kaj sploh je SP in kakšne priložnosti prinaša za lokalno okolje.
- Potrebna je večja stopnja povezanosti občin z namenom doseganja sinergij na regijskem nivoju. Socialno podjetništvo je umeščeno v veliko Regionalnih razvojnih planov za obdobje 2014-2020, vendar pa se poraja vprašanje ali bo dejansko prišlo do izvedb predvidenih regijskih projektov in ali bodo občine pri tem tudi med seboj sodelovale.

- Glede na relativno veliko število podpornih organizacij, bi lahko sklepali, da je podporno okolje dobro razvito in delujoče, a v praksi stanje ni zadovoljivo. Raziskave so pokazale, da podporne organizacije, ki izhajajo iz nevladnega sektorja dobro razumejo področje SP in do njega gojijo osebne »simpatije« oziroma so zelo angažirani za njegov razvoj, kar je zelo pomembno vendar pa je ključni problem predvsem manko storitev celovite podpore usmerjene v (mentorsko) delo s posameznimi podjetji oz. iniciativami od razvoja idej do (uspešnega) nastopa na trgu, v povezavi z nudenjem zagonskih sredstev, prostorov oz. infrastrukture ter pomoči pri mreženju in trženju.
- Z vidika socialnega kapitala je ugotovljeno, da podporne organizacije zlasti premalo pozornosti namenjajo medsebojnem povezovanju. To velja tako za sodelovanje v okviru »sorodnih« (nevladnih) organizacij in še toliko bolj v odnosu do »konvencionalnih« oz. specializiranih podpornih organizacij za podjetništvo. Tako namesto do ustvarjanja sinergij, prihaja do medsebojne konkurence, kar ne koristi razvoju SP.

4.1.5. Pregled ključnih akterjev na področju spodbujanja socialnega podjetništva (javne in zasebne organizacije)

Organizacije podpornega okolja

Pregled virov je pokazal, da se v Sloveniji v zadnjih letih podporno okolje za socialno podjetništvo hitro razvija. Opredelimo lahko tri ključne nivoje podpornega okolja:

- država,
- občine,
- (nevladne) organizacije, ki delujejo na področju promocije, zagovorništva in spodbujanja socialnega podjetništva.

V zaključnem poročilu projekta Inovaloca z naslovom »O stanju in perspektivah socialnega podjetništva v Sloveniji in Hrvaški« avtorji ugotavljajo, da je na nivoju države zakonodaja potrebna spremembe, zlasti v smeri večje »odprtosti« in poenostavitve kriterijev delovanja SP (Adam, 2015, str. 108). **Občine po drugi strani pri razvoju socialnega podjetništva nosijo zelo pomembno vlogo**, možnosti podpore pa so različne, kar spodbuja tudi zakon. Trenutno je najbolj pogosta **oblika podpore nudenje občinskih prostorov v (brezplačni) najem in sofinanciranje zaposlovanja preko javnih del, neizkoriščena pa je možnost spodbujanja razvoja socialnega podjetništva preko javnega naročanja izdelkov oziroma storitev socialnega podjetništva** (Adam, 2015, str. 109).

Pri spodbujanju in promociji socialnega podjetništva prednjačijo zlasti nevladne organizacije. Glede na sprejeto zakonodajo od leta 2013 naloge podpornega okolja opravljajo tudi točke VEM in KGZS- kmetijsko svetovalna služba. V tabeli 5 so predstavljeni posamezni akterji podpornega okolja. Priča smo naraščajočem številu organizacij, ki delujejo na področju spodbujanja so.p.. Pri tem gre v veliki večini za nevladne organizacije, ki jih lahko razdelimo na dve skupini: (1) že več let delujoče organizacije, ki so nadgradile oziroma razširile svoje dejavnosti in storitve primarno iz delovanja na področju spodbujanja NVO tudi na polje so.p. in (2) organizacije, ki so bile ustanovljene ciljno z namenom spodbujanja so.p., v večini po načelu od »spodaj-navzgor« kot odziv na potrebe v lokalnem okolju. Vlogo podpornega okolja prevzemajo tudi nekatera socialna podjetja, ki sicer primarno izvajajo druge dejavnosti, a imajo interes po delovanju tudi na tem področju. Med že obstoječimi podpornimi okolji, tudi »modernejšimi« kot so univerzitetni inkubatorji, start-up centri, tehnološki parki pa zanimanje za socialno podjetništvo narašča v zadnjih časih. Te organizacije najbolj pogosto izvajajo različna izobraževanja ter svetovanja na področju ustanavljanja »navadnih podjetij«, v zadnjem času pa smo priča organizaciji različnih izobraževanj s področja socialnega podjetništva.

Rezultati raziskave o podpornem okolju za razvoj podjetništva v Sloveniji, katero je izvedel Zavod za svetovanje, usposabljanje in rehabilitacijo invalidov Šentprima (junij, 2013) kaže na splošno nezadovoljstvo glede podpornega okolja. Povzetek rezultatov raziskave namreč jasno kaže, da je večinsko mnenje javnega sektorja, gospodarstva, nevladnega sektorja in zainteresiranih posameznikov glede podpornega okolja za socialno podjetništvo v Sloveniji precej slabo. Menijo, da je podporno okolje oziroma obstoječa podpora socialnega podjetništva v Sloveniji: ne dovolj poznana, nezadostna in neustrezna. Za razvoj socialnega podjetništva bi po ugotovitvah raziskave potrebovali pomoč države, investitorjev ter storitve izobraževanja in svetovanja na področju promocije, financ in poslovanja (Zavod Šentprima, 2013, str. 26-27).

Naziv/nosilec	Dejavnost oz. storitve /posebnosti	Sedež/ regija delovanja
Center alternativne in avtonomne produkcije-CAAP	Nastali so, kot združenje večih nevladnih organizacij. Delujejo kot inkubator za socialno podjetništvo in družbeno-inovativne organizacije. Pomagali so pri ustanovitvi več zadrug. Dobro sodelujejo z občino Maribor.	Maribor/ Podravska
Center za informiranje, sodelovanje in razvoj nevladnih organizacij - CNVOS	Krovna organizacija na področju zagovorništva nevladnih organizacij. Aktivni tudi na področju zagovorništva SP. Vključeni so bili v proces priprave zakonodaje socialnega podjetništva. Specializirana pomoč zlasti na področju prava in ustanavljanja socialnih podjetij.	Ljubljana/ celotna Slovenija
DPlac - Stičišče podjetniških idej z družbenim učinkom	Vzpostavljen s strani večih partnerjev in podporo NLB. Še v fazi razvoja dejavnosti. Poleg izobraževanj in svetovanja, je cilj razvoj inkubatorja in coworkinga.	Ljubljana/ Osrednjeslovenska
Kreativni center Poligon	Največja coworking skupnost v Sloveniji, ustanovljena v sodelovanju večih iniciativ. Usmerjeni so zlasti v spodbujanje kreativne ekonomije.	Ljubljana/ Osrednjeslovenska
Razvojni skupnostni center Tkalka	Vzpostavljen s strani večih partnerjev in podporo občine Maribor. Kombinacija vsebin za spodbujanje podjetništva (izobraževanja, coworking, inkubator), nevladnih organizacij, novih družbenih praks in medgeneracijskega sodelovanja.	Maribor/ Podravska
Sklad 05- ustanova za družbene naložbe	Edina organizacija specializirana za financiranje socialnih podjetij pri nas. Razvili so več inovativnih finančnih mehanizmov (premostitveni krediti, mikro krediti donacije 0,5%,). So primer dobre prakse profesionalnega podpornega okolja. Razvijajo prvo etično banko »Zebra«.	Kranj/ celotna Slovenija
Središče Rotunda (Regijsko stičišče NVO)	Kot regijsko stičišče, so primarno usmerjeni v delo z nevladnimi organizacijami. Na področju socialnega podjetništva izvajajo izobraževanja in promocijske dogodke ter svetovanja zlasti na področju prava, računovodstva in priprave projektov. Vzpostavili so prvi coworking prostor v Kopru.	Koper/ Obalno-kraška
Slovenski forum socialnega podjetništva	Gre za krovno organizacijo na nacionalnem nivoju. Forum združuje okoli 60 članov iz različnih organizacij. Eden ključnih sogovornikov države pri aktivnostih načrtovanja razvoja socialnih . Izvajajo tudi izobraževanja in promocijske dogodke.	Maribor/ celotna Slovenija
Socialni inkubator	Ustanovljen s strani študentska organizacija Univerze v Ljubljani. Namenjen zlasti podpori študentom pri razvoju SP.	Ljubljana/Osrednjeslovenska
Socialni inovatorji prihodnosti (Društvo mladinski ceh)	S pomočjo sredstev ESS so izvajali projekt »Socialni inovatorji prihodnosti«. Izvajajo kombinacijo mentorskega dela in izobraževanj.	Ljubljana/Osrednjeslovenska

Naziv/nosilec	Dejavnost oz. storitve /posebnosti	Sedež/ regija delovanja
Socialni inkubator Posavja (Zavod KNOF)	Inkubirancem nudijo pomoč pri zagonu in nastopu na trgu. Ko ti začnejo delovati na trgu, inkubatorju plačujejo provizijo od ustvarjenih prihodkov. Gre za inovativni poslovni model. Dobro sodelujejo z občino Brežice (koriščenje prostorov).	Brežice/ Posavje
Zavod Uspešen podjetnik	Izvajajo izobraževanja in svetovanja oziroma mentorsko delo. Vključeni so bili v akcijo »Podjetno do družbenih učinkov«.	Ljubljana/ celotna Slovenija
Konekt On d.o.o.	Izvajanje svetovanj, usposabljanj, povezovanje, prestrukturiranje ter prijave na rapise za socialna podjetja.	Kozina / Obalno-kraška regija
Točke VEM (Vse na enem mestu)	Svetovanju podjetjem v vseh fazah njihovega delovanja, brez posebnega poudarka na socialnem podjetništvu, vendar ga ne izključujejo.	celotna Slovenija
Kmetijsko svetovalne službe	Podporna služba na področju kmetijstva in razvoja podeželja, brez posebnega poudarka na socialnem podjetništvu, vendar ga ne izključujejo.	celotna Slovenija
Obrtne in gospodarske zbornice	Svetovanju podjetjem v vseh fazah njihovega delovanja, brez posebnega poudarka na socialnem podjetništvu, vendar ga ne izključujejo.	celotna Slovenija
Komercialne banke	Različni ugodni poslovni paketi, posojila.	celotna Slovenija

Tabela 5: Akterji podpornega okolja in aktivnosti za spodbujanje socialnega podjetništva (Vir: O stanju in perspektivah socialnega podjetništva v Sloveniji in Hrvaški, Inštitut IRSA, Frane Adam (ur.), Ljubljana, 2015)

Med ponudniki podpornega okolja je opaziti pomanjkanje storitev celovite podpore usmerjene v delo s posamezniki (mentorstvo) od razvoja ideje do nastopa na trgu, v povezavi s pridobivanjem zagonskih sredstev, prostorov oz. infrastrukture ter pomoč pri mreženju in trženju (tabela 6). Glavne razloge zakaj prihaja do odstopanj med ponudbo podpornih organizacij in potrebami podjetnikov, gre iskati v nezadostnih človeških virih, slabem sodelovanju in povezovanju z ostalimi z ostalimi podpornimi organizacijami in pomanjkanju finančnih sredstev.

Eden najbolj perečih problemov so slabo razviti mehanizmi financiranja socialnih podjetij. Edina organizacija specializirana za financiranje socialnega podjetništva pri nas je Sklad 05 – Ustanova za družbene naložbe. V sodelovanju z različnimi partnerji (tudi komercialnimi bankami) so vzpostavili nekatere inovativne načine financiranja, kot so npr. premostitveni krediti, mikro krediti, družbene naložbe, ipd.. Najnovejši projekt Sklada 05 (v sodelovanju s partnerji) je, po vzoru iz tujine, vzpostavitev etične banke, ki naj bi začela delovati leta 2016. V ta namen je že bila ustanovljena Zadruga za etiko v bančništvu in razvojno alternativo (ZEBRA). V začetku bo poudarek zlasti na nudenju posojil z nizko obrestno mero. Posamezne

komercialne banke so pričele s trženjem posebnih ponudb za socialna podjetja, v smislu znižanja stroškov odpiranja in vodenja tekočih računov, vendar posebnih produktov za financiranje poslovanja, ki bi jih podjetja potrebovala, razen posameznih izjem, niso še razvili. Pripravljeni so na premike, vendar jim same politike bank za sedaj dopuščajo malo možnosti.

Nosilci	- NVO - mladi visoko izobraženi (velik % žensk)
Dejavnost	- izobraževanja, svetovanja (razpisi, pravo, računovodstvo, razvoj ideje...) - inkubator - coworking - natečaji - financiranje so.p. (Sklad 05)
Financiranje /prihodki	- odvisnost od javnih sredstev - primeri poskusov tržnega pristopa
Človeški in socialni kapital	- manko (formalnih) znanj na področju ekonomije - premalo vlaganja v krepitev človeških virov - večinoma zaposlujejo preko javnih del ali projektov (minimalne plače, časovno omejene oz. enoletne zaposlitve, problem usposobljenosti kadrov) - šibko povezovanje z gospodarstvom, RRA, univerzami ter z ostalimi podpornimi organizacijami za so.p.
Potrebe	- potreba po sistemskem financiranju s strani države - mreženje z ostalimi podpornimi organizacijami
Regijski vidik	- velika koncentracija v Ljubljani in Mariboru - nekatere regije praktično brez podpornega okolja

Tabela 6: Ključne značilnosti akterji podpornega okolja (Vir: O stanju in perspektivah socialnega podjetništva v Sloveniji in Hrvaški, Inštitut IRSA, Frane Adam (ur.), Ljubljana, 2015)

4.2. Mehanizmi podpornega okolja na regionalni ravni

Ta del analize je bil namenjen raziskovanju organizacij, ki delujejo na področju podpore in spodbujanja socialnega podjetništva. V analizo smo vključili vse institucije, ki delujejo v regiji in ki so oziroma naj bi bile povezane z razvojem socialnega podjetništva in sicer:

- vse občine (6) v regiji,
- urade za delo (3),
- območno gospodarsko in obrtne zbornice (skupaj 4),
- območne centre za socialno delo (3),
- regijsko stičišče nevladnih organizacij,

- Kmetijsko gozdarski zavod,
- Zavod Znanje Postojna.

Skupno jih je bilo v analizo vključenih 19, od tega jih je 16 privolilo v izpolnjevanje vprašalnika. Uporabljena sta bila **2 enotna vprašalnika**, eden za občine in eden za ostale podporne institucije v regiji.

Stran | 38

V analizo smo vključili tudi aktivnosti, ki jih izvajamo na **RRA Zeleni kras, d.o.o.** v okviru **priprave in izvajanja regionalnega razvojnega programa**. V Regionalnem razvojnem programu Primorsko-notranjske regije 2014 -2020 je v SWOT analizi na področju širšega družbenega razvoja navedeno, da je razvoj socialnih inovacij in socialnega podjetništva vsekakor priložnost za regijo. Omenjena priložnost izhaja iz dejstva, da ima regija velik delež naravne in kulturne dediščine, ki bi jo lahko tržili preko socialnih podjetji. Prav tako pa ima regija veliko potencial za večjo samooskrbo ter za razvoj zelenih delovnih mest.

Poleg tega je socialno podjetništvo vključeno v **program za gospodarstvo**, znotraj katerega je eden od ciljev spodbuditi družbeno odgovorno gospodarstvo in socialno podjetništvo. Aktivnosti ukrepa za spodbujanje podjetništva (tudi socialnega) pa so:

- spodbujanje izvajanja obstoječih in razvijanje novih storitev za podporo podjetništvu (svetovanje, podpora pri iskanju virov financiranja, načrtovanje in izvajanje razvojnih podjetniških projektov, sodelovanje pri oblikovanju razvojnih partnerstev itd.),
- promocija podjetništva in dobrih praks v podjetništvu,
- aktivnosti, ki se nanašajo na delo z mladimi (različne oblike mentorstva, "job shadowing", sodelovanje z medpodjetniškimi centri itd.),
- aktivnosti za spodbujanje samozaposlovanja in samooskrbe (promocija podjetništva, podpora pri mreženju itd.),
- različne oblike ugodnosti za socialne podjetnike (subvencije, promocija itd.),
- razvijanje podpornih storitve za spodbujanje socialnega podjetništva,
- spodbujanje novih oblik socialnega podjetništva (zdravstvene in socialnovarstvene storitve, storitve za otroke in mladino, storitve za invalide, storitve dolgotrajne oskrbe ...).

Kazalniki v Regionalnem razvojnem programu kažejo, da so pričakovan rezultat do leta 2020 3 socialna podjetja (trenutno je ta kazalnik 0). Število registriranih invalidskih podjetji je 6, do leta 2020 se pričakuje 10 tovrstnih podjetji. Do leta 2020 bi želeli imeti vsaj en zaposlitveni center (registriran v PNR).

V izvedbeni del Regionalnega razvojnega programa je bilo vključenih kar nekaj projektov, ki se nanašajo na področje socialnega podjetništva in sicer:

- Bivalne enote za deložirane vsebine; nosilec CSD-ji v regiji (projekt med drugim vključuje tudi programe socialne integracije in opolnomočenja),
- Centri medgeneracijskega učenja Zeleni kras; nosilec Zavod Znanje Postojna,
- Dnevni center za zasvojenca z nedovoljenimi drogami; nosilec CSD-ji v regiji,
- Dnevni center za odvisnike od alkohola, ki niso zdravljeni; nosilec CSD-ji v regiji,
- Družinski center za otroke in mladostnike; nosilec CSD-ji v regiji,
- Podporni program PREVOZI; nosilec CSD-ji v regiji,
- Socialna aktivacija – socialno podjetništvo z možnostjo pridobitve NPK; nosilec CSD-ji v regiji,
- Zavetišča za brezdome; nosilec CSD-ji v regiji,
- Vzpostavitev uporabnikom prijaznega sistema informiranja in svetovanja o izboljšanju bivalnega okolja za starejše prebivalce regije; nosilec CSD-ji v regiji,
- Hiša izročila – tradicionalna znanja za prihodnje generacije; nosilec Zavod Pajn,
- Gradimo skupnosti; nosilec MCP Postojna,
- Mavrična hiša; nosilec Zasebno psihološko svetovanje Hedvika Turk s.p. (vključuje strokovne programe za otroke, mladostnike, starše),
- Center trajnostnega razvoja in socialne inovativnosti; nosilec Zavod Pantea,
- Zelena nit; nosilec RRA Zeleni kras d.o.o. (projekt se nanaša na lokalno samooskrbo, ekološko kmetovanje, ohranjanje tradicionalnih sort),
- Turizem za vse; nosilec Zavod ARS VIVA (vključuje prilagoditev turistične ponudbe invalidom),
- Aktiviranje težje zaposljivih in invalidov v družbeno okolje, nosilec Zavod ARS VIVA,
- Karierno središče za dalj časa nezaposlene osebe; nosilec CSD-ji v regiji (projekt vključuje zaposlovanje socialno ranljivih skupin).

4.2.1. Občine kot mehanizmi podpornega okolja na regionalni ravni

Na anketni vprašalnik so na vseh očinah odgovarjali zaposleni, ki pokrivajo področje družbenih dejavnosti in kot je razvidno iz odgovorov, **s konceptom socialnega podjetništva niso zelo dobro seznanjeni** (to vprašanje je na lestvici od 1 do 5 doseglo vrednost 3,5).

Polovica občin že **deluje na področju spodbujanja socialnega podjetništva** in sicer v obliki:

- sodelovanje z zaposlitvenim centrom (oddaj naročila za urejanje javnih površin),
- sodelovanje z invalidskim podjetjem (oddaj naročila za urejanje javnih povreš in

vzdrževanje stavb),

- vzpostavitev medgeneracijskega centra,
- zagotavljanje prostorov za delovanje različnim društvom (brezplačno oziroma pod ugodnejšimi pogoji).

Stran | 40

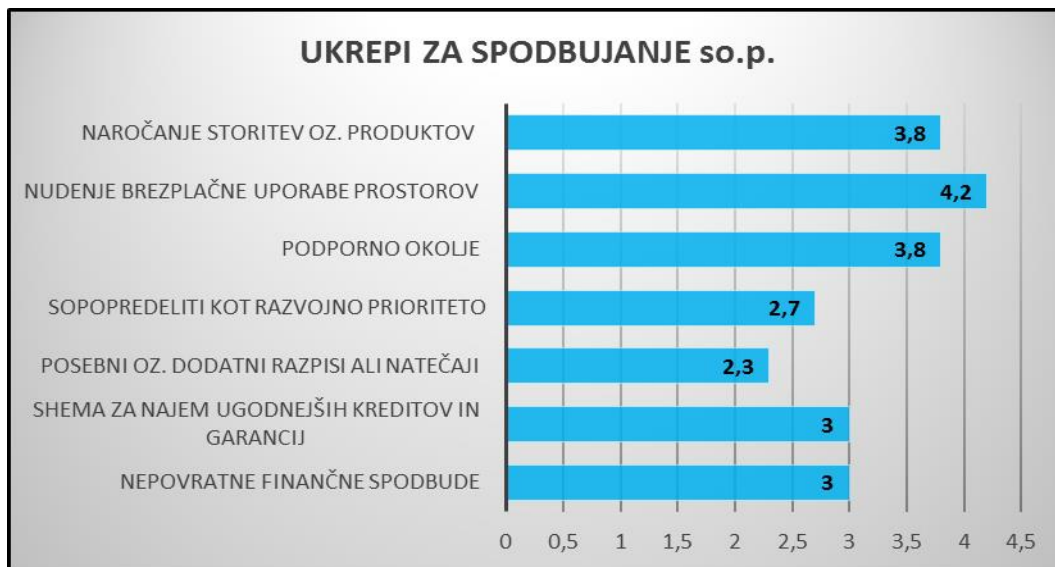
Razmišljajo pa **vse občine**, da bi v **prihodnje delovale** na področju socialnega podjetništva. Poleg nadaljevanja aktivnosti, navedenih v prejšnjem odstavku, planirajo oziroma razmišljajo o naslednjem:

- povezovanje težje zaposljivih oseb (npr. preko zavoda oziroma javno/zasebnih partnerstev),
- ekološko kmetovanje s prodajo pridelkov in izdelkov,
- varstvo invalidov,
- zagotavljanje zemljišč pod ugodnejšimi pogoji,
- podeljevanje finančnih spodbud za razvoj so.p.,
- zagotavljanje pomoči (svetovanje) pri delovanju so.p.,
- opredeliti socialno podjetništvo v strateških dokumentih občine.

Kot podjetja oziroma organizacije na področju socialnega podjetništva so bili s strani občin prepoznani:

- invalidsko podjetje IPIL, Ilirska Bistrica,
- zaposlitveni center Karso, Pivka,
- varstveno delovni center Postojna,
- Štacuna, trgovina z lokalnimi pridelki / izdelki, Cerknica (žal so jo v času izvedbe analize zaprli),
- Društvo Biodinamika, Cerknica,
- Šent / Društvo vezi, Stanovanjska skupina Postojna,
- ARS VIVA, Zavod za kulturno integracijo in socializacijo družbenih skupin, Stari trg pri Ložu,
- NEC Cerknica,
- Hiša izročila; Pajn, Zavod za sonaravno bivanje, Cerknica.

Glede možnosti izvajanja (graf 7) **aktivnosti za spodbujanje socialnega podjetništva v prihodnje** je na prvem mestu **nudenje brezplačne uporabe občinskih prostorov za delovanje** (na lestvici od 1 do 5 je ta aktivnost dosegla oceno 4,2), sledi finančna in/ali materialna podpora za delovanje ter naročanje/kupovanje storitev/produktov socialnih podjetij (v obeh primerih ocena 3,8). Najnižje je bila ovrednotena aktivnost, ki se nanaša posebne oziroma dodatne razpise/natečaje za razvoj socialnega podjetništva (2,3).

Graf 7: Ukrepi za spodbujanje socialnega podjetništva.

Predstavniki občin menijo, da **imajo ključno vlogo pri razvoju socialnega podjetništva nevladne organizacije** (na lestvici od 1 do 5 so dosegli vrednost 4), sledijo podjetniški inkubatorji/tehnološki parki (3,8), lokalne skupnosti (občine) (3,7) ter regionalne razvojne agencije (3,7).

Največji potencial za razvoj socialnega podjetništva vidijo v **ekološki pridelavi in predelavi hrane** (na lestvici od 1 do 5 je to področje doseglo vrednost 4,2), sledi ohranjanje narave, urejanje in varstvo okolja, zaščita živali (4) ter socialno in družinsko varstvo in varstvo invalidov. Najmanjši potencial pa naj bi bil za trgovino z lokalnimi izdelki (2,3).

Za spodbujanje razvoja socialnega podjetništva predlagajo naslednje aktivnosti:

- seznanitev splošne javnosti s konceptom socialnega podjetništva,
- postaviti jasne okvirje glede delovanja in financiranja (na nacionalni in lokalni ravni),
- to področje opredeliti kot razvojno prioriteto tudi na nivoju posameznih občin,
- finančne spodbude na nivoju občin,
- inkubator za socialno podjetništvo,
- zagotavljanje boljših pogojev za delovanje (tu naj bi RRA odigrala ključno vlogo),
- pomoč pri oblikovanju programov, iskanju trga, ustreznih kadrov,
- nudenje prostorov / zemljišč pod ugodnimi pogoji,
- oblikovanje jasne strategije razvoja,
- opogumiti posameznike za podjetništvo.

4.2.2. Ostale institucije kot mehanizmi podpornega okolja na regionalni ravni

Institucije, vključene v analizo lahko v osnovi razdelimo v tri skupini in sicer institucije, ki:

- **nudijo podporno okolje za razvoj (socialnega) podjetništva** (izvajajo različna formalna in neformalna izobraževanja, svetovanja, pripravljajo in izvajajo projekte, organizirajo različne dogodke, ipd.)
- **izvajajo naloge s področja socialnega varstva,**
- **izvajajo naloge vezane na brezposelne.**

Stran | 42

S konceptom socialnega podjetništva **niso prav dobro seznanjene** (na lestvici 1 do 5 je to vprašanje doseglo oceno 3,6). **Polovica** jih je navedla, da že **delujejo** na področju socialnega podjetništva, kot aktivnosti pa so navedli:

- informiranje, izobraževanje in svetovanje,
- izvajanje programov za mlade,
- motiviranje obiskovalcev / uporabnikov za socialno podjetništvo,
- organizacija oziroma sodelovanje pri dogodkih, vezanih na socialno podjetništvo,
- izbira ustreznega kadra za delodajalce, ki zaposlujejo ranljive skupine,
- svetovanje, vezano na finančne spodbude (različni razpisi, npr. za javna dela),
- natečaj za naj podjetniško idejo z družbenim učinkom, start-up vikend ter usposabljanje za izbrane ideje,
- sodelovanje v projektu (Mladim se dogaja – mladi pod mentorstvom rešujejo izzive podjetij),
- umestitev projektov socialnega podjetništva v Regionalni razvojni program Primorsko-notranjske regije ter v Regijski izvedbeni načrt na področju socialnega varstva 2014.

Štiri institucije od desetih razmišljajo, da bi **v prihodnje svojo dejavnost razširili tudi na področje socialnega podjetništva** in sicer naj bi ta dejavnost vključevala:

- prijava na razpise s tega področja,
- »cooworking« za mlade v podjetniškem inkubatorju,
- mentorstvo za razvijanje idej,
- kreativna zadruga,
- center za reaktivacijo socialno ranljivih skupin.

Večina institucij (7 od 10) je prepoznala vsaj eno organizacijo oziroma podjetje, ki deluje na področju socialnega podjetništva in sicer:

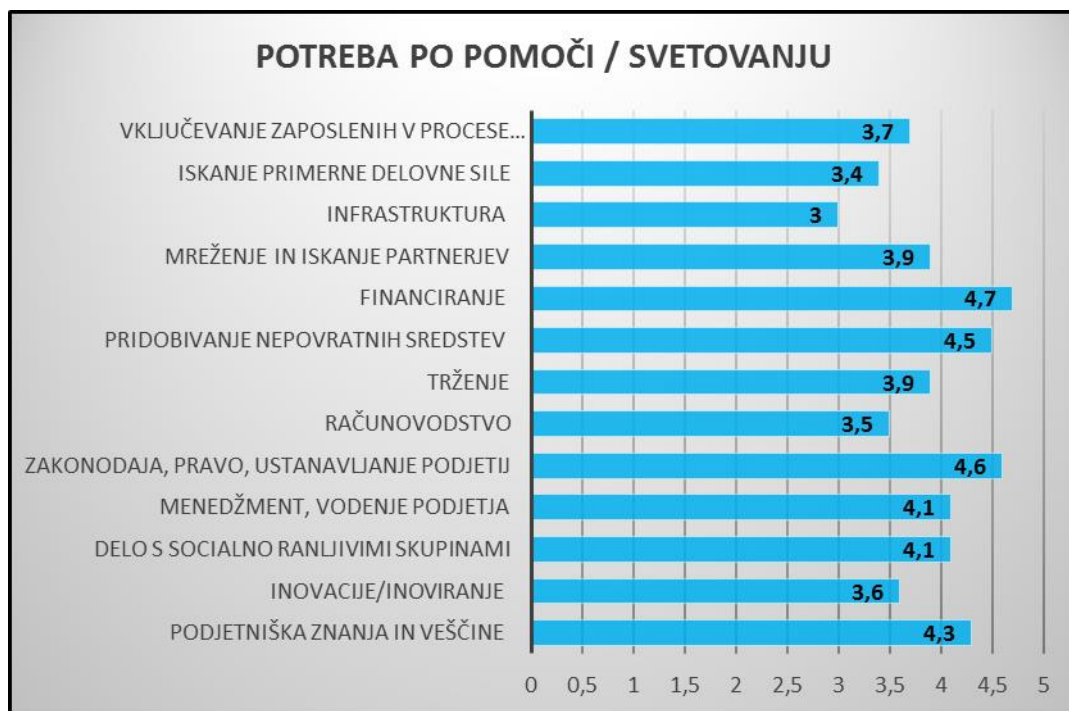
- invalidsko podjetje IPIL, Ilirska Bistrica,

- RRA Zeleni kras, Pivka,
- MCP (BOREO), Postojna
- zaposlitveni center Karso, Pivka,
- Talita kum, Zavod za institucionalno varstvo starejših,
- ARS VIVA, Zavod za kulturno integracijo in socializacijo družbenih skupin, Stari trg pri Ložu,
- Društvo Biodinamika, Cerknica,
- Društvo vezi, Ilirska Bistrica,
- Društvo Modro nebo,
- Štacuna, trgovina z lokalnimi pridelki / izdelki, Cerknica (žal so jo v času izvedbe analize zaprli),
- Kmetija Slavec,
- Zavod Pantea, Postojna,
- Zavod Pjan, Cerknica,
- Zveza društev Seme, Postojna.

Nadalje jih 6 navaja, da so seznanjeni s programi in/ali projekti, ki so povezani s spodbujanjem socialnega podjetništva v regiji ter ko take navajajo:

- projekt »SOCIONET« (RRA Zeleni kras),
- LAS Društvo za razvoj podeželja med Snežnikom in Nanosom (zbiranje informacij),
- delavnice, dogodki v organizaciji RRA Zeleni kras,
- natečaj za naj idejo z družbenim učinkom,
- kmetije (Slavec, Joža Jenko, Zajelšje ...),
- žensko podjetništvo,
- dogodki, ki jih organizira Pantea,
- delavnice za otroke iz manj vzpodbudnih družin (Elida Džanić),
- aktivnosti MCP (BOREO).

Vključeni v analizo menijo, da socialna podjetja potrebujejo največ **podpore pri financiranju** (pridobivanju investitorjev, posojil, ...). To področje je na lestvici od 1 do 5 doseglo vrednost 4,7. Sledi področje, ki se nanaša na **zakonodajo, ustanavljanje podjetij** (4,6) ter **pridobivanje nepovratnih sredstev** (razpisi) (4,5). Sicer pa so vsa področja dosegla relativno visoko vrednost, kot je razvidno iz grafa 8, saj je najnižja vrednost 3 (infrastruktura – pisarne, proizvodni prostori).

Graf 8: Potreba socialnih podjetij oziroma potencialnih podjetnikov po pomoči oziroma svetovanju.

Vsem deležnikom pripisujejo relativno pomembno vlogo pri razvoju socialnega podjetništva, saj so se vse vrednosti gibale med 3,7 in 4,6 (lestvica od 1 do 5). Najbolj pa naj bi bila **pomembna vloga lokalne skupnosti** (4,6) in **regionalne razvojne agencije** (4,6). Sledi vloga države (4,3) ter vloga območne gospodarske/obrtne zbornice in zavoda za zaposlovanje.

Tudi glede potencialov so mnenja, da imajo vsa področja relativno visok potencial za razvoj socialnega podjetništva (vrednosti so bile med 3,9 in 4,3). Na prvem mestu je po njihovem potencialu za **spodbujanje rabe obnovljivih virov energije in razvoja zelene ekonomije** (4,3), sledi **ekološka pridelava in predelava hrane** (4,2) ter **turizem** (4,2). Najmanjši potencial pa naj bi imelo socialno in družinsko varstvo ter varstvo invalidov.

Aktivnosti, ki bi jih bilo potrebno izvesti za spodbujanje socialnega podjetništva, so po njihovem mnenju naslednje:

- pridobivanje nepovratnih sredstev in ostale finančne spodbude,
- mreženje soc. podjetij z zunanjim okoljem,
- informiranje, izobraževanje, ozaveščanje o vlogi in vsebini socialnega podjetništva,
- konkretna navodila za delovanje,
- pomoč pri oblikovanju ideje,
- strokovna pomoč / podpora pri ustanavljanju in začetnem delovanju ter super vizija v nadaljevanju,

- izvajanje aktivnosti za spodbujanje za tovrstnih dejavnosti,
- aktivacija ranljivih skupin,
- analiza, kater dejavnosti so perspektivne ter ugotoviti ali imamo kapacitete za to (kader),
- spodbuditi podjetja / organizacije, ki že delujejo na tem področju, da se registrirajo kot so.p.

5. POTENCIALI IN OVIRE ZA RAZVOJ SOCIALNEGA PODJETNIŠTVA V PRIMORSKO-NORANJSKI REGIJI

SWOT analiza, ki sledi, je bila izvedena z namenom ugotavljanja razvitosti oziroma delovanja institucionalnega ter podpornega okolja za razvoj socialnega podjetništva. Preverili smo tudi ali se v regiji že izvajajo politike, ukrepi ter projekti za spodbujanje socialnega podjetništva.

Stran | 46

Ključna raziskovalna vprašanja:

- Kakšne so primerjalne prednosti in slabosti regije z vidika razvoja socialnega podjetništva?
- Katera so ključna področja/dejavnosti za razvoj socialnega podjetništva glede na endogene vire in potencialne v regiji?
- Kateri so dejavniki zaviranja razvoja socialnega podjetništva v regiji?

5.1. SWOT ANALIZA

5.1.1. Slabosti

- V regiji nimamo registriranih so. p., imamo le organizacije, ki izkazujejo značilnosti socialnega podjetništva.
- Organizacije, ki delujejo na področju socialnega podjetništva in potencialni socialni podjetniki bi si želeli dodatnih spodbud na ravni države in lokalne skupnosti (npr. razpisi, sofinanciranje določenih aktivnosti, mreženje, iskanje partnerstev, trženju).
- Smiselno bi bilo premisliti tudi o definiciji socialnega podjetništva in o primernosti termina socialno podjetništvo (ta termin preveč asociira na reševanje socialne problematike). Verjetno bi bil boljši izraz družbeno podjetništvo.
- Tisti, ki imajo potencial za izvajanje so.p. (organizacije s področja socialnega podjetništva ali potencialni podjetniki) niso najbolj seznanjeni s konceptom socialnega podjetništva.
- Potencialni socialni podjetniki menijo, da država in občine ne podpirajo dovolj socialnega podjetništva.
- Potencialni socialni podjetniki ne razmišljajo o so.p., razmišljajo v smeri »klasičnih« oblik poslovanja, čeprav bi njihovo dejavnost lahko registrirali kot so. p..
- Potencialni socialne podjetnike pri ustanovitvi so.p. moti dejstvo, da s.p. ne more biti registrirano kot so. p..
- Potencialni socialni podjetniki vidijo kot oviro to, da je potrebno po enem letu ustanovitve so.p. zaposliti še eno osebo.
- Potencialni so.p. lastne inovativnosti niso ocenili najbolj visoko (3,8/5).

- O podjetništvu se začne razmišljati šele takrat, ko je ogrožena naša socialna varnost (ko večja podjetja odpuščajo, gredo v stečaj ...). Ker imamo trenutno v regiji relativno stabilno gospodarstvo, je to neke vrste »potuha«, posamezniki ne razmišljajo o drugih možnostih ustvarjanja prihodkov, saj njihova socialna varnost ni ogrožena.
- Ostale institucije kot mehanizmi podpornega okolja na regionalni ravni, izvajajo naloge s področja socialnega varstva, izvajajo naloge vezane na brezposelne. Te institucije s konceptom so.p. niso prav dobro seznanjene (3,6/5).

5.1.2. Prednosti

- V regiji imamo veliko NVO, zadrug, invalidskih podjetji in podjetja z družbenim učinkom, ki izpolnjujejo značilnosti socialnega podjetništva.
- Nosilci podjetji/organizacij z družbenim učinkom, ki izpolnjujejo značilnosti socialnega podjetništva želijo prispevati k spremembi na bolje oz. razvoju lokalne skupnosti (največ na področju usposabljanja, izobraževanja, sledi delo z ranljivimi skupinami, ohranjanje nar. in kult. dediščine in turizem).
- Podjetja/organizacije z družbenim učinkom, ki izpolnjujejo značilnosti socialnega podjetništva, prinašajo pozitivne učinke, koristi za lokalno skupnost. Dobra polovica jih razmišlja, da bi v prihodnjih letih razvili nov projekt, storitev ali produkt, ki je povezan s socialnim podjetništvom.
- Sprememba Zakona o podpornem okolju za podjetništvo, s katero se tudi socialna podjetja upravičena do razvojnih sredstev za spodbujanje podjetništva in Zakona o stvarnem premoženju države in samoupravnih lokalnih skupnosti, s katerim je olajšan dostop socialnim podjetjem do nepremičnega premoženja države ali lokalnih skupnosti za potrebe opravljanja dejavnosti socialnega podjetništva.
- V Regionalnem razvojnem programu Primorsko-notranjske regije 2014 -2020 je v SWOT analizi na področju širšega družbenega razvoja navedeno, da je razvoj socialnih inovacij in socialnega podjetništva vsekakor priložnost za regijo. Omenjena priložnost izhaja iz dejstva, da ima regija velik delež naravne in kulturne dediščine, ki bi jo lahko tržili preko socialnih podjetji. Prav tako pa ima regija veliko potencial za večjo samooskrbo ter za razvoj zelenih delovnih mest.
- Polovica podpornih organizacij v regiji že deluje na področju socialnega podjetništva, kot aktivnosti pa so navedli:
 - informiranje, izobraževanje in svetovanje,
 - izvajanje programov za mlade,
 - motiviranje obiskovalcev / uporabnikov za socialno podjetništvo,

- organizacija oziroma sodelovanje pri dogodkih, vezanih na socialno podjetništvo,
- izbira ustreznega kadra za delodajalce, ki zaposlujejo ranljive skupine,
- svetovanje, vezano na finančne spodbude (različni razpisi, npr. za javna dela),
- natečaj za naj podjetniško idejo z družbenim učinkom, start-up vikend ter usposabljanje za izbrane ideje,
- sodelovanje v projektu (Mladim se dogaja – mladi pod mentorstvom rešujejo izzive podjetij),
- umestitev projektov socialnega podjetništva v Regionalni razvojni program Primorsko-notranjske regije ter v Regijski izvedbeni načrt na področju socialnega varstva 2014.

Polovica občin že deluje na področju spodbujanja socialnega podjetništva in sicer v obliki:

- sodelovanje z zaposlitvenim centrom (oddaj naročila za urejanje javnih površin),
 - sodelovanje z invalidskim podjetjem (oddaj naročila za urejanje javnih povreš in vzdrževanje stavb),
 - vzpostavitev medgeneracijskega centra,
 - zagotavljanje prostorov za delovanje različnim društvom (brezplačno oziroma pod ugodnejšimi pogoji).
- Država je v 2014 začela z ukrepom za spodbujanja zaposlovanja ranljivih skupin v socialnih podjetjih tipa B, ki je bil izveden v okviru javnih del in za katerega je predvidenih 2 mio EUR. Do sedaj je bilo iz tega naslova za zaposlitev 114 oseb namenjenih okoli 800.000 EUR.

5.1.3. Grožnje

- Omejujoča zakonodaja na področju socialnega podjetništva (npr. ni dovoljena delitev dobička, nabor dejavnosti je omejen, birokratski postopki kot ovira pri poslovanju), tistim, ki so registrirani kot so.p. nalaga dodatne obveznosti, ki jih »navadna« podjetja oz. organizacije nimajo.
- Potencialni socialni podjetniki kot ovire navajajo pomanjkanje finančnih virov ter omejujoča zakonodaja in birokracija ter prisotnost slabe klime oziroma stimulacija v lokalnem okolju (3,4/5).
- Program ukrepov za izvajanje strategije socialnega podjetništva. za 2014 - 2020 obsega 15 ukrepov in 39 aktivnosti. Ocenjena vrednost sredstev za izvajanje aktivnosti, ki so namenjena socialnim podjetjem je 12,7milijona evrov. Od tega slabe

tri četrtine namenjena za spodbujanje zaposlovanja ranljivih skupin in mladih. Na tem mestu je potrebno poudariti, da z izjemo razvojnega programa javnih del (predvideno 2 mio EUR), ne gre za spodbude, ki so namenjene izključno socialnim podjetjem, ampak lahko le-ta še poleg ostalih subjektov kandidirajo na ukrepe zaposlovanja. Zato se predvidena sredstva v praksi izkazujejo kot nerealna. Iz tega sledi, da bodo dejanska sredstva veliko nižja od predvidenih.

- Država je predvidela, da bi točke VEM postale ključni akter pri nujenju storitev za socialno podjetništvo (npr. ustanavljanja in registracije socialnih podjetij, razvoja podjetniških idej, priprave poslovnih načrtov, ind.). Vendar pa se v praksi pogosto dogaja, da zaradi nezadostnih zalog človeškega in socialnega kapitala, potrebnih za razumevanja delovanja in potreb socialnega podjetništva, ne prihaja do pričakovanih učinkov.
- Med ponudniki podpornega okolja je opaziti pomanjkanje storitev celovite podpore usmerjene v delo s posamezniki (mentorstvo) od razvoja ideje do nastopa na trgu, v povezavi s pridobivanjem zagonskih sredstev, prostorov oz. infrastrukture ter pomoč pri mreženju in trženju. Glavne razloge zakaj prihaja do odstopanj med ponudbo podpornih organizacij in potrebami podjetnikov, gre iskati v nezadostnih človeških virih, slabem sodelovanju in povezovanju z ostalimi z ostalimi podpornimi organizacijami ter pomanjkanju finančnih sredstev.

5.1.4. Priložnosti

- Več možnosti za pridobivanje nepovratnih sredstev v novi finančni perspektivi.
- Obeta se večja podpora podpornega okolja (pri trženju, financiranju, mreženju in iskanju partnerjev).
- Organizacije, ki delujejo na področju socialnega podjetništva pripisujejo največji potencial področju ekološke pridelave in predelave hrane, sledi ohranjanje narave, urejanje in varstvo okolja, zaščita živali, spodbujanje rabe obnovljivih virov energije in razvoja zelene ekonomije
- Potencialni socialni podjetniki vidijo kot največji potencial ekološko pridelavo in predelavo hrane, sledi turizem ter ohranjanje narave, varstvo okolja, zaščita živali.
- Občine vidijo kot največji potencial za razvoj socialnega podjetništva v ekološki pridelavi in predelavi hrane, sledi ohranjanje narave, urejanje in varstvo okolja, zaščita živali ter socialno in družinsko varstvo in varstvo invalidov. Najmanjši potencial pa naj bi bil za trgovino z lokalnimi izdelki.
- Podporne organizacije vidijo, da imajo vsa področja relativno visok potencial za razvoj so.p. Na prvem mestu je po njihovem mnenju potencial za spodbujanje rabe

obnovljivih virov energije in razvoj zelene ekonomije, sledi ekološka pridelava in predelava hrane ter turizem.

- V okviru EUSEF naj bi že letos začel delovati Sklad za srednjo in vzhodno Evropo (CEE), ki bo financiral SP v obliki mehkih kreditov in lastniških deležev. Sklad bo deloval tudi v Sloveniji. Predstavniki podpornega okolja v Sloveniji se trudijo v Slovenijo pripeljati tudi Evropski čezmejni skladi za SP ter zasebne investitorje. Menijo, da bi morali bolj aktivno vlogo odigrati javni subjekti, kot so na primer podjetniški in regionalni sklad, vendar pa se ta proces pri nas zelo počasi odvija.
- V zaključnem poročilu projekta Inovaloca z naslovom »O stanju in perspektivah socialnega podjetništva v Sloveniji in Hrvaški« avtorji ugotavljajo, da je na nivoju države zakonodaja potrebna spremembe, zlasti v smeri večje »odprtosti« in poenostavitve kriterijev delovanja so.p.
- Občine gledano na državni ravni pri razvoju socialnega podjetništva nosijo zelo pomembno vlogo, možnosti podpore pa so različne, kar spodbuja tudi zakon. Trenutno je najbolj pogosta oblika podpore nudenje občinskih prostorov v (brezplačni) najem in sofinanciranje zaposlovanja preko javnih del, neizkoriščena pa je možnost spodbujanja razvoja socialnega podjetništva preko javnega naročanja izdelkov oziroma storitev socialnega podjetništva. Vse naštetu bi lahko nudile Občine PNR.
- Aktivnosti, ki bi jih bilo potrebno izvesti za spodbujanje socialnega podjetništva, so po mnenju potencialnih podjetnikov naslednje:
 - pridobivanje nepovratnih sredstev in ostale finančne spodbude,
 - mreženje soc. podjetij z zunanjim okoljem,
 - informiranje, izobraževanje, ozaveščanje o vlogi in vsebini socialnega podjetništva,
 - konkretna navodila za delovanje,
 - pomoč pri oblikovanju ideje,
 - strokovna pomoč / podpora pri ustanavljanju in začetnem delovanju ter super vizija v nadaljevanju,
 - izvajanje aktivnosti za spodbujanje za tovrstnih dejavnosti,
 - aktivacija ranljivih skupin,
 - analiza, kater dejavnosti so perspektivne ter ugotoviti ali imamo kapacitete za to (kader),
 - spodbuditi podjetja / organizacije, ki že delujejo na tem področju, da se registrirajo kot so.p.
- Socialno podjetništvo je v sklopu Regionalnega razvojnega programa Primorsko-notranjske regije vključeno v program za gospodarstvo, znotraj katerega je eden od

ciljev spodbuditi družbeno odgovorno gospodarstvo in socialno podjetništvo. Aktivnosti ukrepa za spodbujanje podjetništva (tudi socialnega) pa so:

- spodbujanje izvajanja obstoječih in razvijanje novih storitev za podporo podjetništvu (svetovanje, podpora pri iskanju virov financiranja, načrtovanje in izvajanje razvojnih podjetniških projektov, sodelovanje pri oblikovanju razvojnih partnerstev itd.),
 - promocija podjetništva in dobrih praks v podjetništvu,
 - aktivnosti, ki se nanašajo na delo z mladimi (različne oblike mentorstva, "job shadowing", sodelovanje z medpodjetniškimi centri itd.),
 - aktivnosti za spodbujanje samozaposlovanja in samooskrbe (promocija podjetništva, podpora pri mreženju itd.),
 - različne oblike ugodnosti za socialne podjetnike (subvencije, promocija itd.),
 - razvijanje podpornih storitve za spodbujanje socialnega podjetništva,
 - spodbujanje novih oblik socialnega podjetništva (zdravstvene in socialnovarstvene storitve, storitve za otroke in mladino, storitve za invalide, storitve dolgotrajne oskrbe ...).
- V izvedbeni del Regionalnega razvojnega programa je bilo vključenih kar nekaj projektov, ki se nanašajo na področje socialnega podjetništva in sicer:
 - Bivalne enote za deložirane vsebine; nosilec CSD-ji v regiji (projekt med drugim vključuje tudi programe socialne integracije in opolnomočenja),
 - Centri medgeneracijskega učenja Zeleni kras; nosilec Zavod Znanje Postojna,
 - Dnevni center za zasvojenca z nedovoljenimi drogami; nosilec CSD-ji v regiji,
 - Dnevni center za odvisnike od alkohola, ki niso zdravljeni; nosilec CSD-ji v regiji,
 - Družinski center za otroke in mladostnike; nosilec CSD-ji v regiji,
 - Podporni program PREVOZI; nosilec CSD-ji v regiji,
 - Socialna aktivacija – socialno podjetništvo z možnostjo pridobitve NPK; nosilec CSD-ji v regiji,
 - Zavetišča za brezdomce; nosilec CSD-ji v regiji,
 - Vzpostavitev uporabnikom prijaznega sistema informiranja in svetovanja o izboljšanju bivalnega okolja za starejše prebivalce regije; nosilec CSD-ji v regiji,
 - Hiša izročila – tradicionalna znanja za prihodnje generacije; nosilec Zavod Pajn,
 - Gradimo skupnosti; nosilec MCP Postojna,
 - Mavrična hiša; nosilec Zasebno psihološko svetovanje Hedvika Turk s.p. (vključuje strokovne programe za otroke, mladostnike, starše),
 - Center trajnostnega razvoja in socialne inovativnosti; nosilec Zavod Pantea
 - Zelena nit; nosilec RRA Zeleni kras d.o.o. (projekt se nanaša na lokalno samooskrbo, ekološko kmetovanje, ohranjanje tradicionalnih sort),

- Turizem za vse; nosilec Zavod ARS VIVA (vključuje prilagoditev turistične ponudbe invalidom),
- Aktiviranje težje zaposljivih in invalidov v družbeno okolje, nosilec Zavod ARS VIVA,
- Karierno središče za dalj časa nezaposlene osebe; nosilec CSD-ji v regiji (projekt vključuje zaposlovanje socialno ranljivih skupin).
- Za spodbujanje razvoja socialnega podjetništva podpirne organizacije predlagajo naslednje aktivnosti:
 - seznanitev splošne javnosti s konceptom socialnega podjetništva,
 - postaviti jasne okvirje glede delovanja in financiranja (na nacionalni in lokalni ravni),
 - to področje opredeliti kot razvojno prioriteto tudi na nivoju posameznih občin,
 - finančne spodbude na nivoju občin,
 - inkubator za socialno podjetništvo,
 - zagotavljanje boljših pogojev za delovanje (tu naj bi RRA odigrala ključno vlogo),
 - pomoč pri oblikovanju programov, iskanju trga, ustreznih kadrov,
 - nudenje prostorov / zemljišč pod ugodnimi pogoji,
 - oblikovanje jasne strategije razvoja,
 - opogumiti posameznike za podjetništvo.
- Podpirne institucije v regiji razmišljajo, da bi v prihodnje svojo dejavnost razširili tudi na področje socialnega podjetništva in sicer naj bi ta dejavnost vključevala:
 - prijave na razpise s tega področja,
 - »coworking« za mlade v podjetniškem inkubatorju,
 - mentorstvo za razvijanje idej,
 - kreativna zadruga,
 - center za reaktivacijo socialno ranljivih skupin.
- Za spodbujanje razvoja socialnega podjetništva predlagajo občine sledeče aktivnosti občine:
 - seznanitev splošne javnosti s konceptom socialnega podjetništva,
 - postaviti jasne okvirje glede delovanja in financiranja (na nacionalni in lokalni ravni),
 - to področje opredeliti kot razvojno prioriteto tudi na nivoju posameznih občin,
 - finančne spodbude na nivoju občin,
 - inkubator za socialno podjetništvo,
 - zagotavljanje boljših pogojev za delovanje (tu naj bi RRA odigrala ključno vlogo),
 - pomoč pri oblikovanju programov, iskanju trga, ustreznih kadrov,

- nudenje prostorov / zemljišč pod ugodnimi pogoji,
- oblikovanje jasne strategije razvoja,
- opogumiti posameznike za podjetništvo.
- Razmišljajo oz planirajo pa vse občine, da bi v prihodnje delovale na področju socialnega podjetništva in sicer:
 - povezovanje težje zaposljivih oseb (npr. preko zavoda oziroma javno/zasebnih partnerstev),
 - ekološko kmetovanje s prodajo pridelkov in izdelkov,
 - varstvo invalidov,
 - zagotavljanje zemljišč pod ugodnejšimi pogoji,
 - podeljevanje finančnih spodbud za razvoj so.p.,
 - zagotavljanje pomoči (svetovanje) pri delovanju so.p.,
 - opredeliti socialno podjetništvo v strateških dokumentih občine.

6. DOBRE PRAKSE SOCIALNEGA PODJETNIŠTVA NA REGIONALNI, NACIONALNI IN EU RAVNI

V tem delu analize smo zbrali in predstavitev primere dobrih praks razvoja socialnega podjetništva na regionalni, nacionalni in evropski ravni. Pri tem smo upoštevali, da se dobre prakse navezujejo na prepoznane potenciale regije. Pri raziskovanju smo uporabili različne baze podatkov in informacije pridobljene na terenu.

Stran | 54

6.1. Dobre prakse socialnih podjetij

Eko socialna kmetija Korenika (Slovenija)

Leta 2006 je v okviru društva Mozaik dozorela ideja o centru namenjenem delovnemu usposabljanju in zaposlovanju invalidov in drugih ranljivih skupin. Društvo Mozaik in leta 2008 ustanovljen zavod Korenika sta pričela z obnovo zapuščene kmetije in sledile so prve izobraževalne in delovne aktivnosti. Opravili so prve nakupe opreme, mednje sodi stiskalnica za hladno stiskanje kakovostnih rastlinskih olj. Le nekaj let kasneje Korenikino konopljinno olje postane sinonim za eno najboljših olj te zdravilne in raznovrstne rastline. Tudi ostali kakovostni in ekološki izdelki postanejo zelo priljubljeni, tako se kaj kmalu znajdejo na policah slovenskih trgovin in specializiranih ekoloških prodajaln.

Leta 2012 se je krogu pravnih oseb, ki delujejo v sklopu eko-socialne kmetije Korenika pridružila poslovna enota invalidskega podjetja Pribinovina, ki se je preselila iz tehnološkega parka v Murski Soboti ter pričela z uvajanjem višjih kakovostnih standardov v ekološko proizvodnjo in organizacijo dela na Koreniki. Z visokimi investicijskimi vložki v letih 2013 in 2014 so Koreniko popolnoma prenovili in ustvarili pogoje za nov kakovostni preskok v njenem delovanju.

Na eko-socialni kmetiji Korenika so vzpostavili sistem ekološke pridelave in predelave živil, tako na dobrih dvajsetih hektarjih površin pridelajo poljščine, zelišča, sadje in zelenjavo, v naravi pa naberejo sadeže in gobe, ki jih predelajo v ekološke izdelke.

Pod okriljem lastne blagovne znamke izdelujejo in prodajajo zeliščne čaje, hladno stiskana olja, sušeno in vloženo sadje in zelenjavo, ozimnico, sokove in sirupe in še bi lahko našteali. Na voljo imajo tudi lastno spletno trgovino.

Uredili so prostoren zeliščni vrt in domovanje za številne živali, ki so zelo priljubljene med najmlajšimi obiskovalci. Število obiskovalcev nenehno narašča, prav tako kot naraščajo številne aktivnosti in izobraževanja, zato razvijajo še turistično in gostinsko dejavnost. Za vrtce in šole pa izvajajo vodene ogledne, organizirajo tematske delavnice, učenja v naravi in izvajajo naravoslovne dneve. Med mladimi obiskovalci so v središču pozornosti konji (in ostale domače živali), zato posebej zanje organizirajo počitniške taborne s konji. Mladim nudijo še psihosocialno podporo s pomočjo zeliščarstva in vrtnarjenja ter s pomočjo živali na

kmetiji.

Učencem in dijakom pomagajo pri identifikaciji poklicnih želja ter jih seznanjajo z novimi oblikami zaposlovanja oziroma opravljanja dela, ki jih veseli.

Korenika je zaposlitveni center, ki predstavlja relativno nove oblike zaposlitvenih možnosti za: mladino s posebnimi potrebami (lažje motnje v duševnem razvoju); osebe iz ranljivih družbenih skupin; strokovnjake s področja: kmetijstva, agronomije, živilske tehnologije, biologije; strokovnjake s področja: socialnega dela, delovne terapije in inkluzivne pedagogike. Tako ponujajo široko paleto poučnih in koristnih vsebin s področja: ekološkega ravnanja z naravo, ekološkega obdelovanja zemlje, zelišč in rastlin, ki rastejo v naravi (učni sprehod z zeliščarjem), načrtovanja in urejanja zelenjavnega in zeliščnega vrta, spoznavanja permakulture, spoznavanja živali na vrtu in primerne, ekološkega, ravnanja z njimi, domače predelave zelenjave in zelišč (sušenje, vlaganje, izdelava: mil, čajev, krem, olj, tinktur, sirupov, bonbonov, namazov), ekoloških namazov in peke kruha oziroma rogljičev, spoznavanja gozdov, spoznavanja živali (vrste in pasme) na kmetiji, skrbi za življenjski prostor in potrebe živali, učenja o koristnosti živali in načinov ekološkega sožitja z živalmi.

Ostale aktivnosti: ponudba ekoloških malic in kosil. Skupine se sprejemajo po predhodni najavi, tudi izven delovnega časa, ki je vsak delovnik med 7. in 15. uro.

Eko-socialna kmetija Korenika, ki se nahaja v Šalhovcih v samem osrčju Krajinkega parka Goričko, je primer dobre prakse na področju socialnega podjetništva, zaposlovanja invalidov, oseb iz ostalih ranljivih družbenih skupin in zaščitnega zaposlovanja.

Poslanstvo Korenike je negovati dostojanstvo, spoštovanje in samospoštovanje, tako med zaposlenimi, kot tudi do drugih soljudi. Tudi v prihodnje bodo zaposlovali invalide, osebe iz drugih ranljivih družbenih skupin in nudili zaščitno zaposlitev. Vse v skladu z danimi možnostmi. (Vir: www.korenika.si)

Centri ponovne uporabe (Slovenija)

Mreža Centrov ponovne uporabe se je formirala v okviru projekta Zveze ekoloških gibanj Slovenije: USE-REUSE, ki ga je sofinanciralo Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve ter Evropska Unija, Evropski socialni sklad.

Mreža deluje kot socialno podjetje. Mrežno delovanje centrov omogoča enoten razvoj in mednarodno delovanje v okviru članstva mreže REUSE, izmenjavo in kroženje izdelkov med centri, enotno trženje in promocijo, skupno notranjo rezervno logistiko, pridobivanje večjih naročil, izvajanje naročil glede na specializacijo kadrov, izvajanje usposabljanja, zaposlitvene in poklicne rehabilitacije, izvajanje družbeno koristnih del, možnost vključevanja prostovoljcev ter vključevanje ranljivih skupin. S pridobljenimi okoljevarstvenimi dovoljenji za enote CPU, ki delujejo v okviru zbirnih centrov, je omogočeno sodelovanje s pravnimi osebami in potrjevanje evidenčnih listov za izvajalce javnih služb, s čimer se izkazuje doseganje ciljev ponovne uporabe na nacionalnem nivoju in nivoju EU.

Rabljeno opremo, ki je še funkcionalna, sprejemajo, diagnosticirajo, obnovijo in ponudijo naprej po ugodnih, zelenih cenah, na naslednjih lokacijah: v CPU Rogaška Slatina, CPU Tepanje, CPU Vojnik, CPU Trebnje in CPU Ljubljana., CPU Ormož, CPUU Kočevje in CPU Slovenske Konjice (Zbirni center CERO).

Stran | 56

Centri ponovne uporabe v Sloveniji:

- varujejo okolje, saj vsakodnevno preprečujejo nastajanje odpadkov in skrbijo za ponovno uporabo virov, z odgovornostjo do narave, živali in ljudi (trajnostni management),
- zagotavljajo socialno enakost, saj vključujejo vse družbene skupine (inkluzivnost) in ponujajo izdelke po dostopnih cenah za vse družbene sloje,
- so ekonomsko upravičeni in odpirajo nova delovna mesta, aktivirajo našo ustvarjalnost in ustvarjajo dodano vrednost,
- v realizaciji inovativne poslovne ideje zmanjševanja količin odloženih odpadkov so Centri ponovne uporabe namenjeni prenovi, obnovi, demontaži in pripravi še uporabnih izdelkov za vnovično uporabo.

Namen centrov za ponovno uporabo je produkcija inovativnih izdelkov za namene izboljšanja življenja ljudi s posebnimi potrebami, vključevanje težje zaposljivih oseb nazaj na trg dela preko zagotavljanja dejavnosti ponovne uporabe in na ta način zagotoviti boljšo kakovost življenja. Cilj je zagotavljati zaposlitev tistim skupinam ljudi, ki so zaradi specifične oviranosti oziroma okoliščin (gospodarskih, ekonomskih, političnih, socialnih) manj konkurenčni na trgu delovne sile in reševati izzive sodobnega potrošništva, ki povzroča ogromne količine odvečnih izdelkov, ki za njih predstavljajo surovine za izdelovanje "retro" opreme. (Vir: www.cpu-reuse.com)

Sonnentor (Avstrija)

Johannes Gutmann se je zavedal, da pravi ljubitelji zelišč in začimb cenijo prave vonjave, prepoznajo kakovost in znajo ločiti zrnje od plev. Njegova poslovna zamisel se je pred več kot dvajsetimi leti, ko so se trendi usmerili v multinacionalne korporacije, avtomatizacijo in čim cenejšo proizvodnjo, mnogim zdela utopična.

Njegov namen je bil ohraniti male kmetije v domačem okolju, pridelovati in predelovati ekološka zelišča ročno in brez kakršnih koli kemikalij. Podjetju Sonnentor si nihče ni upal napovedati poslovnega uspeha. Vendar koncept Johannes Gutmanna deluje več kot 20 let.

Podjetje Sonnetor je locirano v vasi Sprögnitz blizu mesteca Zewttl in leži severovzhodno od Dunaja. Danes konstantno odpira nova delovna mesta, kmete usmerja v ekološko pridelavo zelišč, vlaga v lokalno skupnost in je ekonomsko uspešno. Zaposleni delajo od ponedeljka do četrтка od 7.30 do 17. ure s tremi odmori za malico in kosilo, v petek pa so prosti že opoldne, da imajo konec tedna več časa za družino. Prav tako se ob njihovi tovarni

nahaja restavracija, kjer zaposleni dobijo brezplačno malico. Poleg pa stoji tudi vrtec za otroke zaposlenih ter vaške otroke. Najnižja plača je 1.500,00 € neto

Podjetje Sonnentor ima v svojem segmentu vodilno vlogo v Avstriji, uvršča pa se med prve tri v sosednji Nemčiji. Njihove izdelke pozna skoraj vsak ozaveščen potrošnik v Evropi, pa tudi daleč onkraj teh meja.

Sonnentor danes združuje 160 ekoloških kmetij v Avstriji ter vsako leto vse več ekokmetij v drugih delih sveta, kjer pridelujejo tisto, kar pri njih ne raste. Podjetje se zavzema za pravična in trajna partnerstva s svojimi sodelavci, kmeti, dobavitelji in potrošniki. Njihove začimbe so sledljive.

Rastline sušijo na temperaturah pod 40 stopinj Celzija in večino dela opravijo ročno. Na tak način tudi zagotavljajo delo velikemu številu ljudi. V celotni proizvodnji sta le dva stroja: prvi za zelo preprosto ločevanje zrnja od plev, drugi za pakiranje zelišč v folijo – razgradljivo, kajti vsa Sonnentorjeva embalaža je okolju prijazna in jo lahko uporabnik odloži na kompost.

Podjetju Sonnentor je uspelo združiti ekološko pridelavo, pravično trgovino in pristen okus njihovih izdelkov. Za svoje ekološko in socialno zavzemanje so leta 2008 prejeli tudi nagrado TRIGOS. V podjetju Sonnentor cenijo svoje zaposlene, kar je čutiti tudi v njihovem prijetnem delovnem okolju, v katerem ne manjka ustvarjalnosti, zabave, pa tudi visoke ravni odgovornosti. Waldviertel, sedež podjetja Sonnentor, prav zaradi njihove prijazne filozofije postaja vse bolj priljubljena turistična destinacija.

Podjetje ima danes v svojem prodajnem asortimentu že približno 600 različnih izdelkov in ga poznajo že v več kot 50. državah sveta. Danes prihodki podjetja rastejo približno 20 odstotkov na leto.

COOP Italia (Italija)

Ena največjih in najmočnejših potrošniških zadrug v Italiji je potrošniška zadruga COOP, ki zaposluje skoraj 56.000 ljudi, ima 6. milijonov članov in ustvari 11 milijard letnega dobička. Kupci so člani zadruge, kar jim prinese ugodnosti pri nakupih. Njena temeljna strategija je ustvarjanje grozdov majhnih proizvajalcev in kmetov, ki združeno nastopajo na trgu. Ključ uspeha temelji na solidarnosti in vzajemnosti.

Italijanske potrošniške zadruge so torej povezane v veleprodajno zadrugo Coop Italia, ki je nekakšen strateg za vse trgovine; skrbi za strateške odločitve, marketing, optimizira nakupe ... Coop prodaja tudi tuje izdelke, vendar pa je cilj zadrug promocija domačih, lokalnih izdelkov. Skupaj Coop Italia obvladuje kar četrtno veleprodajnega trga, medtem ko maloprodajne zadruge Coop obvladujejo okoli 20 odstotkov trga, sledita pa jim prav tako združni Conad in klasični trgovec Esselunga.

Največja maloprodajna potrošniška zadruga v Italiji Unicoop Firenze se je v letu 2013 uvrstila na 20. mesto na lestvici največjih tovrstnih zadrug na svetu. Zaposleni v podjetju Unicoop Firenze so 2014 prvič dobili izplačan del dobička, ki ga je ustvarila družba. Na svoje bančne

račune so prejeli 25 odstotkov čistega dobička oziroma skupno okoli 11 milijonov evrov. V povprečju je vsak redno zaposleni, in takšnih je velika večina, prejel okoli 1.200 evrov bruto, v najbolj dobičkonosnih trgovinah pa okoli 2.000 evrov bruto, medtem ko so zaposleni po pogodbah prejeli nekoliko manj.

Stran | 58

Najintenzivneje je socialna ekonomija v Italiji razvita v regiji Emilia-Romagna. Tam ustvarijo kar 45 odstotkov bruto domačega proizvoda v regiji, dve tretjini prebivalcev Bologne je včlanjenih, v katero od zadrug. Za regijo je značilno, da je višina povprečne plače v regiji dvakratnik povprečne plače v preostalih delih Italije.

Italija je že leta 1996 je ustanovila Nacionalno agencijo za uvedbo ter razvoj aktivnosti v sektorju socialne ekonomije, ki deluje kot koordinator vseh lokalnih projektov. Republika Italija spodbuja socialno funkcijo razvoja kooperativ z najustrežnejšimi ukrepi in sredstvi ter zagotavlja stalen nadzor nad njihovim izvajanjem. Zakon 266/91 o "prostovoljnih organizacijah" ureja pravila za organizirano prostovoljno delo, zagotavlja posebne registre in zagotavlja številne davčne olajšave. Zakon 381/91 o socialnih kooperativah (združenjih) zagotavlja davčne olajšave za socialna združenja (zmanjša DDV za prodajo storitev na 4 odstotke) in deli socialne kooperative na dva tipa. Glavne davčne olajšave so ugoden sistem DDV, neobdavčene investicije in dobiček, socialni prispevki, prednosti na javnih razpisih ter prispevki v socialni sferi.

Zadruge v Italiji tudi niso imune za finančne špekulacije, kar je v veliki meri posledica pomanjkanja ustrezne regulative. Sredstva, ki jih trgovinska mreža zbere s članarinami (gre za okoli 10 milijard evrov), namreč lahko zadruge v skladu z zakonodajo investirajo v delnice, pri čemer pa niso podvržene nobenemu regulatorju. Skomine po ustvarjanju dodatnih dobičkov z denarjem potrošnikov so toskansko COOP mrežo stale več 100 milijonov evrov, zaradi česar so mnoge zadruge med krizo zašle v globoke izgube.

6.2. Dobre prakse podpornega okolja

Socialni inkubator v Sevnici, Zavoda KNOF, so. p. (Slovenija)

V Sevnici so v jeseni 2013 odprli prvi socialni inkubator v Sloveniji, ki deluje v sklopu Zavoda KNOF, so. p. . Ta je nastal zaradi potreb, ki jih imajo tisti, ki bi se želeli ali se že ukvarjajo s socialnim podjetništvom. Računajo pa, da jih bo odslej še več, saj bo tovrstno podjetništvo spodbujala tudi Evropska unija s finančno pomočjo. Glavni namen je omogočanje in spodbujanje zaposlovanja prek tako imenovanega podjetništva v zavetju, predvsem pa ranljivih ciljnih skupin.

Socialni inkubator Posavja predstavlja prvo fazo podpore za izoblikovanje lastne podjetniške ideje in preboj na trgu. Nudi skoraj vse kar začetnik potrebuje za zagon posla, od individualnih svetovanj, delavnic, predavanj, ekskurzij in mentoriranja za razvoj ideje. V

inkubator se lahko zainteresirani vključijo le preko natečaja, ki poteka dvakrat letno ter posebnih programov za vključitev. Pri njih lahko torej bodoči socialni podjetnik dobi podporno okolje vse od priprav na razpise, pravne pomoči, administrativnih in računovodskih opravil ter grafičnega oblikovanja.

Stran | 59

Njihova prednost je, da nudijo en prostor, kjer se ljudje lahko zadržujejo s somišljeniki, pogovarjajo, razvijajo ideje, najdejo sodelavce in še kaj. Projekt socialnega inkubatorja ni posebej finančno podprt, v Knofu pa upajo, da bo z novo finančno perspektivo EU-ja odslej drugače.

Zainteresirani se v dvomesečni program in natečaj inkubatorja lahko vključijo tako, da se brezplačno prijavijo na natečaj »Omogoči si zaposlitev in ustvari podjetje«, ki poteka dvakrat letno. Iz zbranih prijav se izbere najboljših 20 ekip ali posameznikov, ki so povabljeni k udeležbi na »Intenzivnem 42-urnem podjetniškem kurzu«, za katerega se plača kotizacija.

Pogoji za sodelovanje v dodatnih programih za vključitev, v obliki 3 dnevni »Podjetniških šnelkurzov« so tudi objavljeni na njihovi spletni strani.

KNOF sicer predstavlja 3 hčerinske organizacije, ki delujejo s skupnim poslanstvom, oblikovati srečna delovna mesta in drugačno podjetništvo, h kateremu pa vsaka prispeva na svoj način, primeren njeni obliki organiziranosti. Skupnost KNOF deluje po štirih načelih: trajnostni razvoj, družbena odgovornost, aktivno državljanstvo in demokratičnost znotraj organizacije.

Iniciative KNOF so:

- ŠMRK društvo K.N.O.F. (leto ustanovitve: 2007): izvajalec dejavnosti, ki spodbuja mobilnost mladih, prostovoljstvo, ohranjanje okolja,
- Zavod KNOF so.p. (leto ustanovitve: 2009): registrirano socialno podjetje, izvajalec dejavnosti po načelih socialnega podjetništva,
- KNOF Razviti posel d.o.o., neprofitni (leto ustanovitve: 2013): prva faza podpore za razvijanje posla v okviru programa Socialni inkubator Posavja.

Skupnost KNOF spoštuje načela sodelovanja, so-dela in zadružništva, ki odgovarja sodobnim potrebam podjetništva z učinkom. Danes v KNOF skupnosti, ki je druga faza podpore, posluje 7 podjetnih centrov, 1 ideja pa se je preoblikovala v s.p.

S podjetnim centrom (PC) poslovna ideja dobi skupnostno pravno obliko, vodja PC-ja pa pravico, da znotraj nje sam vodi svoje poslovanje. Podjetni centri so del KNOF skupnosti in skupaj gradijo KNOF FOND (to so Prodajalna Stara šola Sevnica, Prodajalna Stara šola Krško, Prodajalna Stara šola Trbovlje, Prodajalna Stara šola Geoss, Prodajalna Stara šola Brežice, Zeleni vrt Sevnica).

KNOF FOND je sklad, v katerega PC-ji prispevajo mesečno provizijo od svojih prihodkov (do 10%). Iz sklada se financirajo skupni stroški administracije, računovodstva in večjih skupnih projektov, promocijskih akcij, pa tudi povratno financiranje novih PC-jev iz Zagonskega sklada KNOF.

PC s podpisom pristopne pogodbe v podjetni center brezplačno prejme:

- pravno obliko za svoj posel,
- administrativno in računovodsko vodenje,
- uporabo skupnega prostora in opreme za delo,
- mentorstvo in svetovanje (določeno št. ur),
- brandname, reference in partnersko mrežo.

Stran | 60

PC lahko za zagon oz. nakup osnovnega materiala prejme financiranje iz Zagonskega sklada KNOF, ki ga povrne s prvimi prihodki.

V podjetni center se lahko vključijo tri najboljše ekipe iz natečaja inkubatorja ali drugih programov za vključitev.

Slovenski forum socialnega podjetništva

Slovenski forum socialnega podjetništva je organizacijska oblika, ki povezuje socialna podjetja. Forum deluje po principu prostovoljnega članstva, njegovi člani pa so tako fizične kot tudi pravne osebe. Slovenski forum socialnega podjetništva se povezuje z vsemi, ki želijo dodati svoj prispevek k razvoju socialnega podjetništva v Sloveniji. Pomembno vlogo igra tudi vključevanje družbeno odgovornih podjetij, ki želijo zgraditi vezi s socialnimi podjetji in posledično postati tudi njihovi poslovni partnerji (Slovenski forum socialnega podjetništva, 2012).

Bistvo foruma je mreženje, ki spodbuja povezovanje članov foruma, s ciljem, da se prepoznajo in razvijejo potenciali na področju socialnega podjetništva v slovenskem prostoru. (Vir: Socialno podjetništvo in podporno okolje za njegov razvoj v Slovenij, Ekonomska fakulteta, Univerza v Ljubljani, Polona Pečjak, Ljubljana 2013)

Ključne naloge Slovenskega foruma socialnega podjetništva predstavljajo promocija socialnega podjetništva in ozaveščanje javnosti o njem, mreženje in povezovanje socialnih podjetij v skupne projekte tako na nacionalni kot tudi na mednarodni ravni, izobraževanje ter predstavitev dobrih praks, zavzemanje za socialno podjetništvo na področju politik in zakonodajnih okvirov, raziskovanje trga ter prepoznavanje podjetniških priložnosti za socialna podjetja, iskanje novih možnosti na področju pomoči socialnim podjetjem, pregled novih poslovnih modelov na področju socialnega podjetništva itd. (več <http://fsp.si/dejavnosti/>)

Njegova vizija je postati osrednje nacionalno telo, ki bo postal generator družbeno ekonomskih sprememb v Sloveniji in mednarodno prepoznan center odličnosti za razvoj in promocijo socialnega podjetništva, ki bo deloval na podlagi prostovoljnega članstva in bo predstavljal skupno platformo delovanja socialnih podjetij in tistih podpornih institucij, ki so si zadale cilj uveljavitve socialnega (družbenega) podjetništva in trajnostno naravnane skupnostne ekonomije v Sloveniji.

Njegovo poslanstvo je vzpostaviti inovativno okolje za razvoj potencialov vseh akterjev socialnega podjetništva in zagotoviti učinkovite mehanizme za razvoj socialnega podjetništva na lokalni, državni in meddržavni ravni z namenom zagotavljanja blaginje in inovativnega razvoja Republike Slovenije.

Center za socialno ekonomijo (Danska)

Na Danskem obstaja Center za socialno ekonomijo, ki podpira socialna podjetja z namenom, da nudi brezplačno svetovanje socialnim podjetnikom (4X). Ta organizacija je politično neodvisna, sredstva pa prejemajo iz javnega in zasebnega sklada. Cilj je povečati ozaveščenost socialnih podjetji, ki nudijo možnost preživetja in dobrobit za družbo. Center pomaga podjetjem, da ustanovijo socialno mrežo.

(Vir: Socialno podjetništvo v EU, diplomsko delo, Katraina Lavriha, Kranj, 2014)

Šola za socialne podjetnike (Velika Britanija)

Šola za socialne podjetnike v VB uporablja različne metode, ki zagotavljajo krojenje osebne razvojne in organizacijske sposobnosti, ki jih socialni podjetnik potrebuje. V šoli se učenci učijo od svojih vrstnikov, gradijo svoje mreže in so izzvani od izvajalcev dejavnosti, da postanejo najbolj uspešni socialni podjetniki.

Vodilo šole je, da socialni podjetniki poslovne in življenjske veščine pridobivajo skozi lastne projekte, skozi praktične primere in ne skozi akademske teorije.

To pomeni, da so prisotni tudi sami izkušeni socialni podjetniki, ki jim svetujejo na podlagi svojih izkušenj, jim pripovedujejo o svojih izzivih in kako so ter kako še rešujejo lastne težave. Veliko študentov potrebuje nasvete in vodenje, zato strokovnjaki pomagajo na različnih področjih kot so finančni management, finančno planiranje, prodaja in marketing.

Mentorstvo se izvaja, kjer je potrebno, kadar študenti potrebujejo vodenje, inštrukcije, informiranje, podporo in kontakte.

Študentje si lahko tudi ogledajo uspešna socialna podjetja, tam lahko postavljajo praktična vprašanja in na samem praktičnem primeru iščejo navdihe za svoje projekte.

(Vir: Socialno podjetništvo v EU, diplomsko delo, Katraina Lavriha, Kranj, 2014)

6.3. Dobre prakse spodbujanja socialnega podjetništva s strani občin

Občina Piran, Ljudska kuhinja (Slovenija)

Občina Piran se na področju socialnega podjetništva uvršča med najbolj inovativne občine v Sloveniji. V letu 2011 so razvili projekt »Ljudska kuhinja«, ki socialno ogroženim omogoča subvencionirano prehranjevanje v lokalnih gostilnah. Ko so pričeli z aktivnostmi, jih je pri tem spodbujala želja, da bi ljudem na čim bolj prijazen in dostopen način lahko ponudili

materialno pomoč. Njihov cilj je bil, da bi se hitro in učinkovito odzvali na tovrstne socialne stiske občanov. Pri delu so aktivno sodelovali s socialno službo pristojnega Centra za socialno delo Piran, sodelavci območne organizacije Rdečega Križa v Piranu, predstavniki območne Karitas in Društva upokojencev Piran. V dogovoru z gostinskimi lokali so junija 2011 ponudili prve tople obroke in do konca leta na ta način zagotovili pomoč preko 150 občanom. Žal pa so priča finančnim razmeram, ki v prihodnosti ne bodo naklonjene javnim izdatkom, zato so bili v letu 2012 primorani nekoliko prilagoditi kriterije, ki so podlaga za pridobitev pravice do toplih obrokov. Da bi ponudili tovrstno pomoč materialno najšibkejšim osebam, so se odločili za kriterije, na podlagi katerih bodo prejemniki toplih obrokov delno tudi sami prispevali k plačilu toplih obrokov. Občani, ki se odločijo za oddajo vloge in izpolnjujejo pogoje za dodelitev toplih obrokov, prispevajo 30 odstotkov (to je 1,00 €) ali 50 odstotkov (to je 1,50 €) celotne vrednosti toplega obroka.

Občine Piran, Hišni mojster (Slovenija)

V letu 2012 so na Občini Piran razvili nov projekt »Hišni mojster«, znotraj katerega socialno ogroženim ponujajo subvencionirano oz. cenejše opravljanje hišnih in obrtniških opravil. Delo izvaja podjetje Okolje Piran. Ker je projekt v začetni fazi, zanimanje še ni visoko. S projektom želijo občanom, z nižjimi dohodki in tistim z gibalnimi omejitvami, ponuditi cenejša hišna popravila. Stroške za izvedbo del do največ 50 evrov subvencionira občina, stroške materialov pa plača občan sam. Občina je za projekt namenila 25 tisoč evrov. Za pridobitev pravice do storitev hišnega mojstra je treba izpolniti poseben obrazec.

Mestni svet Luogo (Španija)

Mestni svet kraja Luogo je na Evropski socialni sklad prijavil program »Gradimo pot«. Program je nastal kot odziv na problem socialne izključenosti. V okviru programa so najbolj obrobni družbenim skupinam, predvsem ženskam in dolgotrajno brezposelnim, nudili usposabljanje in pomoč pri zaposlovanju. Prvo leto je v programu sodelovalo 200 ljudi, 149 jih je končalo usposabljanje in 93 jih je našlo zaposlitev. Najpogostejša tema tečajev za usposabljanje je bilo zagotavljanje storitev nege za ljudi s posebnimi potrebami, kot so otroci, bolniki, funkcionalno ovirani ljudje. Na teh področjih je zaposlitvenih priložnosti veliko, hkrati pa ne zahtevajo visoke ravni formalne izobrazbe. Poleg storitev usposabljanja in svetovanja je program sodelujočim ponujal nasvete, kako se samozaposliti oziroma ustanoviti podjetje. V sklopu projekta so bila tako ustanovljena tri podjetja, ki v glavnem nudijo storitve starejšim – v tej tržni niši je zaradi staranja prebivalstva vedno več dobičkonosnih priložnosti. Aktivnosti bodo nadaljevali z novim projektom, ki bo ponujal nove izobraževalne tečajeve za celo vrst poklicev, po katerih je v mestu in širši regiji vedno več povpraševanja.

6.4. Dobre prakse politik/ukrepov ali projektov za spodbujanje socialnega podjetništva

Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, Program ukrepov 2014–2015 za izvajanje strategije razvoja socialnega podjetništva za obdobje 2013–2016 (Slovenija)

Stran | 63

Aktivnost: Spodbujanje socialnega podjetništva na področju kulture za razvoj novih storitev in produktov ter razvoj podjetništva

Obdobje izvajanja: 2015

Vir financiranja: Večletni finančni okvir 2014 -2020

Obseg sredstev: 150.000 €

Izvajalec: Ministrstvo za kulturo

Ministrstvo za kulturo bo oblikovalo in izvedlo program s finančnimi mehanizmi za spodbujanje socialnega podjetništva na področju kulture (ustvarjalnosti, ohranjanje kulturne dediščine, ohranjanje tradicionalnih obrti - tehnik, veščin, znanj itd.). MGRT bo vsebinsko sodelovalo pri oblikovanju programa, predvsem v delu, ki se nanaša na mentoriranje.

- Izvajala se bodo izobraževanja in usposabljanja za pridobitev specifičnih znanj in veščin na področju kulture: umetnosti in kreativnih industrij, tradicionalna znanja, veščine in tehnike (kulturna dediščina), kuratorstvo, kritiško pisanje in podobno; za pridobitev specifičnih znanj in veščin bodo lahko udeleženci vključeni v tečaje, delavnice ali se usposabljali na delovnem mestu pod mentorstvom. Izvajalci usposabljanja bodo izbrani na podlagi javnega razpisa.
- Svetovanje za ustanovitev socialnih podjetij na področju kulture (pravno, podjetniško, finančno...) od razvoja poslovne ideje, priprave poslovnega načrta ter ustanovitev socialnega podjetja na področju kulture in ohranjanja kulturne dediščine. Na podlagi javnega naročila se izbere zunanji izvajalec. Način izvedbe: delavnice, individualno svetovanje.
- Sofinanciranje projektov socialnih podjetij, ki bodo razvijali proizvodnjo, prodajo proizvodov na področju KKI:
Nepovratne finančne spodbude za delovanje socialnih podjetij na področju kulture. Način: zagotovitev finančnih sredstev za zagon podjetja - skupaj z MGRT doreči pravo obliko pomoči – npr: ugodni krediti/garancije, razpis za sofinanciranje upravičenih stroškov kot so oprema in najem prostorov za delovanje, razpis za cenejši/brezplačen najem prostorov v lasti RS in upravljanju MK za izvajanje socialnega podjetništva (kulturni spomeniki, državna JKI).
- Finančna in strokovna pomoč pri trženju, mreženju in iskanju partnerjev in sodelavcev za socialno podjetništvo na področju kulture (ponudniki lokalnih, tradicionalnih in kulturno-turističnih produktov in storitev). Način: razpisi za sofinanciranje trženja in za razvoj mreže, mentoriranje pri promociji in trženju,

aktivna pomoč MK in RRA pri iskanju partnerjev in sodelavcev. Raziskave trga za socialno podjetništvo in ugotavljanjem možnosti izvajanja kulturnih dejavnosti v socialnih podjetjih.

Ciljne skupine: Nevladne organizacije, samozaposleni v kulturi, že ustanovljena socialna podjetja, potencialni socialni podjetniki, osebe, ki nameravajo ustanoviti socialno podjetje, posamezniki, ki naj bi se usposabljali ali zaposlili v socialnem podjetju.

Pogoji za vključitev v aktivnost: V aktivnost se bodo lahko vključile vse ciljne skupine.

Podizvajalec: Aktivnosti bodo izvedene na podlagi javnega razpisa (MK, javni skladi, javne agencije, javni zavodi) ali z zunanjim izvajalcem na podlagi javnega naročila.

Merila za ocenjevanje doseganja ciljev aktivnosti, kazalnik: število vključenih v usposabljanje, število podprtih projektov, število socialnih podjetij.

Aktivnost : Izobraževanje o vlogi državne uprave pri razvoju socialnega podjetništva

Izvajalec aktivnosti: MDDSZ in ministrstva, pristojna za dejavnosti socialnega podjetništva

Obdobje izvajanja: 2014–2015

Vir financiranja: Večletni finančni okvir 2014 -2020

Vsebina in način izvajanja aktivnosti:

Socialno podjetništvo je kljub večji vidnosti področja zaradi sprejetja področnega zakona ter posledično precejšnji medijski pozornosti in številnih dogodkov civilne družbe v sferi državne uprave še vedno slabo prepoznano. Ministrstva so zato slabo odzivna kljub opredeljenim področjem dejavnosti socialnega podjetništva v zakonu, ki so v pristojnosti vseh ministrstev razen ministrstva za zunanje zadeve ter nalogam, povezanimi z registrskim postopkom. Namen izobraževanja je zato pristojnim ministrstvom za področja socialnega podjetništva pojasniti pomen in potencialne socialnega podjetništva ter razložiti ključna določila ZSocP.

Program ukrepov za obdobje 2014-2015 predvideva tudi sledeče ukrepe:

- Izvedba promocijskih akcij in informiranja o socialnem podjetništvu, vključno z izmenjavo domačih in tujih dobrih praks.
- Proučitev možnosti prilagoditve zakonodaje s področja podpornega okolja za podjetništvo za dostop socialnih podjetij do koriščenja ukrepov in instrumentov podpornega okolja za podjetništvo.
- Dopolnitev obstoječega sistema oblikovanja in razvoja podjetniškega okolja v okviru vstopnih točk VEM na področju splošnega informiranja, osnovnega svetovanja in celostne obravnave socialnih podjetij ter drugih zainteresiranih za socialno podjetništvo.
- Svetovanje in promocija socialnega podjetništva kmetijam za nadgradnjo podpornega okolja podjetništvu na podeželju.
- Nadgradnja javnega naročanja v smeri doseganja pozitivnega socialnega učinka.
- Spodbude za zaposlovanje ranljivih skupin na trgu dela.

- Razvoj učnih delavnic v socialnih podjetjih tipa B in v nepridobitnih pravnih osebah, ki nameravajo poslovati kot socialna podjetja tipa B, z namenom socialne in delovne vključenosti ranljivih skupin na trg dela.
- Razvoj programov za usposabljanje in izobraževanje oseb, odgovornih za poslovanje in za delo z ranljivimi skupinami oseb.
- Spodbujanje ustanavljanja socialnih podjetij tipa B v sklopu javnih povabil za izbor programov javnih del.

Celotne program ukrepov z navedbo konkretnih aktivnosti za njihovo doseg in navedbo odgovornih ministrstev je dosegljiv [tukaj](#).

Sofinanciranje usposabljanja in izobraževanja oseb, odgovornih za poslovanje in delo z ranljivimi skupinami ljudi v so.p. (Slovenija)

Edina zakonska pravica za vsa socialna podjetja (tipa A in tipa B), ki jo pozna ZSocP (Zakon o socialnem podjetništvu), je t.i. **posebna spodbuda za poslovanje**. Socialno podjetje je namreč v prvih dveh letih po pridobitvi statusa upravičeno do sofinanciranja usposabljanja in izobraževanja oseb, odgovornih za poslovanje in delo z ranljivimi skupinami ljudi. Za izvedbo te pravice je odgovorno Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (ukrep 3.3. Programa ukrepov za izvajanje Strategije razvoja socialnega podjetništva za obdobje 2014-2015).

Loterija in spodbujanje socialnega podjetništva, Škotska

Škotski otok Eigg, ki meri zgolj 31 m² je bil vse do leta 1997 v zasebni lasti, ko ga je odkupilo šestdeset prebivalcev otoka. Ti so nato ustanovili svoje so.p., ki se je ukvarjalo z razvojem turizma na otoku (zgradili so trgovino, pošto, čajnico, plažo opremili z toaletami in tuši). Otok je postal pravi turistični fenomen, ravno zaradi koncepta delovanja, oglašuje pa se preko sodelovanja na raznih ekoloških natečajih kot je bil natečaj Veliki zeleni izziv, v organizaciji nacionalne loterije NESTA. Glavni dobiček v vrednosti 1 milijona funtov, so si razdelili štirje projekti, ki so v letu dni uspeli zmanjšati izpust ogljikovega dioksida na čim bolj inovativne načine, ki so vključevali celotno skupnost. Trije projekti so prejeli po 300.000 funtov, en projekt pa 100.000 funtov.

7. ZAKLJUČKI, SMERNICE IN PRIPOROČILA ZA RAZVOJ SOCIALNEGA PODJETNIŠTVA

Zaključna faza je bila namenjena pripravi povzetka glavnih ugotovitev analize in izdelava smernic oziroma priporočil za spodbujanje socialnega podjetništva. Pri pripravi smernic oziroma priporočil je bil vsebinski poudarek na:

Stran | 66

- spodbujanju socialnega podjetništva med identificiranimi ciljnim skupinami,
- razvoju podpornega okolja,
- ukrepih spodbujanja socialnega podjetništva s strani občin,
- opredelitvi konkretnih projektnih idej/pobud za razvoj socialnega podjetništva.

7.1. Povzetek institucionalnega in podpornega okolja na nacionalni ravni

Glavne ugotovitve vezane na institucionalno in podporno okolje na nivoju države so, da je zakonodaja potrebna **spremembe**, zlasti v smeri **večje odprtosti in poenostavitve kriterijev delovanja** socialnega podjetništva ter večanje prepoznavnosti socialnega podjetništva v smislu vrednot in vpliva na okolje, ki jih le-to prinaša in ne toliko koristi za nosilce dejavnosti.

Že »**Strategija razvoja socialnega podjetništva 2013-2016**« opredeljuje tri strateške cilje:

1. povečanje prepoznavnosti socialnega podjetništva in vedenja o načelih socialnega podjetništva,
2. nadgradnja obstoječega podpornega okolja za podjetništvo ter
3. spodbujanje zaposlovanja ranljivih skupin na trgu dela.

Smiselno bi bilo premisliti tudi o **definiciji** socialnega podjetništva in o **primernosti termina** socialno podjetništvo. Verjetno bi bil boljši izraz **družbeno podjetništvo**.

Eden najbolj perečih problemov so **slabo oziroma neustrezno razviti mehanizmi financiranja socialnih podjetij** ter odvisnost od javnih sredstev, pomanjkanje formalnih znanj s področja ekonomije, premalo vlaganja v krepitev človeških virov, slabo povezovanje z gospodarstvom ter neenakomerna regijska pokritost aktivnosti na področju socialnega podjetništva. Na lokalnih ravneh zakon dopušča, da občine, skladno z določbami Zakona o socialnem podjetništvu in zakona, ki ureja spodbujanje skladnega regionalnega razvoja, načrtujejo, financirajo in izvajajo politike razvoja socialnega podjetništva na območju občine oziroma na ravni razvojne regije, vendar občine v tem še niso zaznale pravega potenciala za lasten razvoj.

Priča smo **naraščajočem številu organizacij, ki delujejo na področju spodbujanja socialnega podjetništva**. Pri tem gre v veliki večini za nevladne organizacije, ki jih lahko razdelimo na dve skupini:

1. že več let delujoče organizacije, ki so nadgradile oziroma razširile svoje dejavnosti in storitve primarno iz delovanja na področju spodbujanja NVO tudi na polje socialnega podjetništva in
2. organizacije, ki so bile ustanovljene ciljno z namenom spodbujanja socialnega podjetništva, v večini po načelu od »spodaj-navzgor« kot odziv na potrebe v lokalnem okolju.

Vlogo podpornega okolja prevzemajo tudi nekatera socialna podjetja, ki sicer primarno izvajajo druge dejavnosti, a imajo interes po delovanju tudi na tem področju. Med že obstoječimi podpornimi okolji, tudi »modernejšimi«, kot so univerzitetni inkubatorji, start-up centri, tehnološki parki pa zanimanje za socialno podjetništvo narašča v zadnjih časih. Te organizacije najbolj pogosto izvajajo različna izobraževanja ter svetovanja na področju ustanavljanja »navadnih podjetij«, v zadnjem času pa smo priča organizaciji različnih izobraževanj s področja socialnega podjetništva.

Med ponudniki podpornega okolja je opaziti pomanjkanje storitev celovite podpore usmerjene v delo s posamezniki (mentorstvo) od razvoja ideje do nastopa na trgu, v povezavi s pridobivanjem zagonskih sredstev, prostorov oz. infrastrukture ter pomoč pri mreženju in trženju. Glavne razloge zakaj prihaja do odstopanj med ponudbo podpornih organizacij in potrebami podjetnikov, gre iskati v neučinkovito pripravljeni strategiji za razvoj socialnega podjetništva, pomanjkanju finančnih sredstev, nezadostnih / nekompetentnih človeških virih ter slabem sodelovanju in povezovanju med podpornimi organizacijami.

Smernice:

- Povečanje prepoznavnosti socialnega podjetništva in vedenja o načelih socialnega podjetništva
- Nadgradnja obstoječega podpornega okolja za podjetništvo.
- Spodbujanje zaposlovanja ranljivih skupin na trgu dela.
- Premislek o definiciji socialnega podjetništva in o primernosti termina socialno podjetništvo. Verjetno bi bil boljši izraz družbeno podjetništvo.
- Oblikovanje ustreznih mehanizmov financiranja socialnih podjetij.
- Več vlaganja v krepitev človeških virov na področju socialnega podjetništva, sistematično povezovanje z gospodarstvom.
- Razvijanje storitev celovite podpore usmerjene v delo s posamezniki (mentorstvo) od razvoja ideje do nastopa na trgu, v povezavi s pridobivanjem zagonskih sredstev, prostorov oz. infrastrukture ter pomoč pri mreženju in trženju.
- Več povezovanja med podpornimi organizacijami.

7.2. Povzetek podpornega okolja v Primorsko-notranjski regiji

V regiji delujejo različne organizacije, ki so podpora podjetništvu in so kot take tudi potencial za podporo socialnemu podjetništvu. Poleg **regionalne razvojne agencije** smo kot podporno okolje identificirali še **občine, urade za delo, območna gospodarska in obrtne zbornice, območni centri za socialno delo, regijsko stičišče nevladnih organizacij, kmetijsko gozdarski zavod in Zavod Znanje Postojna.**

Stran | 68

Regionalna razvojna agencija Zeleni kras, d.o.o. je kot akter spodbujanja regionalnega razvoja pripravila **Regionalni razvojni program Primorsko-notranjske regije 2014 -2020**, v okviru katerega je izpostavljeno tudi socialno podjetništvo. Vključeno je v **program za gospodarstvo**, ki predvideva naslednje aktivnosti za spodbujanje podjetništva (tudi socialnega):

- spodbujanje izvajanja obstoječih in razvijanje novih storitev za podporo podjetništvu (svetovanje, podpora pri iskanju virov financiranja, načrtovanje in izvajanje razvojnih podjetniških projektov, sodelovanje pri oblikovanju razvojnih partnerstev itd.),
- promocija podjetništva in dobrih praks v podjetništvu,
- aktivnosti, ki se nanašajo na delo z mladimi (različne oblike mentorstva, "job shadowing", sodelovanje z medpodjetniškimi centri itd.),
- aktivnosti za spodbujanje samozaposlovanja in samooskrbe (promocija podjetništva, podpora pri mreženju itd.),
- različne oblike ugodnosti za socialne podjetnike (subvencije, promocija itd.),
- razvijanje podpornih storitev za spodbujanje socialnega podjetništva,
- spodbujanje novih oblik socialnega podjetništva (zdravstvene in socialnovarstvene storitve, storitve za otroke in mladino, storitve za invalide, storitve dolgotrajne oskrbe ...).

Projekti s področja socialnega podjetništva so vključeni tudi v **izvedbeni del Regionalnega razvojnega programa.**

Tri od šestih občin v regiji že delujejo na **področju spodbujanja socialnega podjetništva** in sicer v obliki:

- sodelovanje z zaposlitvenim centrom (oddaj naročila za urejanje javnih površin),
- sodelovanje z invalidskim podjetjem (oddaj naročila za urejanje javnih povreš in vzdrževanje stavb),
- vzpostavitev medgeneracijskega centra (posredna spodbuda),
- zagotavljanje prostorov za delovanje različnim društvom, brezplačno oziroma pod ugodnejšimi pogoji).

Tudi v prihodnje planirajo spodbujati področje socialnega podjetništva. Največ jih razmišlja o **nudnju brezplačne uporabe občinskih prostorov za delovanje**, o finančni in/ali materialni podpori za delovanje ter o naročanju/kupovanju storitev/produktov socialnih podjetij. Manj pa razmišljajo v smeri posebnih oziroma dodatnih razpisov/natečajev za razvoj socialnega podjetništva.

Ostale institucije, ki delujejo kot **mehanizmi podpornega okolja**, lahko razdelimo v tri skupini in sicer institucije, ki:

- **nudijo podporno okolje za razvoj (socialnega) podjetništva** (izvajajo različna formalna in neformalna izobraževanja, svetovanja, pripravljajo in izvajajo projekte, organizirajo različne dogodke, ipd.)
- **izvajajo naloge s področja socialnega varstva,**
- **izvajajo naloge vezane na brezposelne.**

Sicer pa s konceptom socialnega podjetništva **niso prav dobro seznanjene, čeprav jih polovica** navaja, da že **delujejo** na področju socialnega podjetništva, preko izvajanja različnih aktivnosti:

- informiranje, izobraževanje in svetovanje,
- izvajanje programov za mlade,
- motiviranje obiskovalcev / uporabnikov za socialno podjetništvo,
- organizacija oziroma sodelovanje pri dogodkih, vezanih na socialno podjetništvo,
- izbira ustreznega kadra za delodajalce, ki zaposlujejo ranljive skupine,
- svetovanje, vezano na finančne spodbude (različni razpisi, npr. za javna dela),
- natečaj za naj podjetniško idejo z družbenim učinkom, start-up vikend ter usposabljanje za izbrane ideje,
- sodelovanje v projektu (Mladim se dogaja – mladi pod mentorstvom rešujejo izzive podjetij),
- umestitev projektov socialnega podjetništva v Regionalni razvojni program Primorsko-notranjske regije ter v Regijski izvedbeni načrt na področju socialnega varstva 2014.

Po mnenju podpornih institucij, socialna podjetja potrebujejo največ **podpore pri financiranju** (pridobivanju investitorjev, posojil, ...), sledi področje **zakonodaje, ustanavljanja podjetij** ter **pridobivanje nepovratnih sredstev**.

Smernice za razvoj podpornega okolja na regionalni ravni:

Za tiste, ki nudijo podporno okolje za razvoj (socialnega) podjetništva (izvajajo različna formalna in neformalna izobraževanja, svetovanja, pripravljajo in izvajajo projekte, organizirajo različne dogodke, ipd.):

Stran | 70

- Informiranje, izobraževanje in svetovanje, razvijanje novih storitev za podporo podjetništvu (vezano na finančne spodbude, razpise, ustanovitev so. p., načrtovanje in izvajanje razvojnih podjetniških projektov).
- Spodbujanje novih oblik socialnega podjetništva (zdravstvene in socialnovarstvene storitve, storitve za otroke in mladino, storitve za invalide, storitve dolgotrajne oskrbe, trajnostni turizem ...).
- Vzpostavitev prostora za mreženje socialnih podjetij in za nastajanje novih partnerstev.
- Oblikovanje prostora za socialna podjetja in inovatorje, ter prostora za izmenjavo novih znanj, dobrih praks in idej za razvoj socialnega podjetništva.
- Zagotovitev trajne in celostne podporne storitve za socialna podjetja.
- Promocija socialnega podjetništva in dobrih praks v podjetništvu.
- Aktivnosti, ki se nanašajo na pridobivanje znanj za delo v so.p. (usposabljanja, možnosti pridobivanja so.p. znanj v tujini ...).

Za tiste, ki zvajajo naloge s področja socialnega varstva:

- Prepoznavanje potreb socialno ranljivih skupin in podajanje pobud za izvedbo so.p. projektov (same ali v sodelovanju z drugimi akterji v regiji, ki pripravljajo tovrstne projekte).
- Razvoj dejavnosti in zaposlovanje v obstoječih ali novih socialnih podjetjih z namenom razvoja skupnostnih oblik nege in skrbi za ciljne skupine.

Za tiste, ki izvajajo naloge vezane na brezposelne:

- Prepoznavanje ciljnih skupin za so. p. in njihova aktivacija (informacije o možnostih svetovanj, izobraževanja, morebitnih subvencij).
- Vključevanju ranljivih skupin v socialna podjetja (informiranje, motiviranje in podpora pri vključevanju v zaposlitev v socialnih podjetjih ali pri vključevanju v delovna usposabljanja za osebe iz posameznih ranljivih skupin). Se ti zdi preveč podobno, bi samo spodnje.

Za Občine:

Finančna in/ali materialna podpora za delovanje socialnih podjetij:

- Nudenje brezplačne uporabe občinskih prostorov za delovanje socialnih podjetij.
- Naročanje/kupovanje storitev/produktov socialnih podjetij.
- Razpisi/natečaji za razvoj socialnih podjetij.
- Vključevanje so.p. v razpise javnih del.

- Prijava projektov na EU sredstva, s katerimi lahko spodbujajo podporno okolje za soc. podjetništvo (projekti lahko vključujejo aktivnosti: npr. oblikovanje in izvajanje svetovalnih storitev, usposabljanje socialnih podjetnikov, investicije v primerne prostore ...).

7.3. Povzetek stanja socialnega podjetništva v Primorsko-notranjski regiji

V regiji nimamo registriranih socialnih podjetij, zato smo se pri identifikaciji podjetij osredotočili na podjetja oziroma organizacije, ki **izkazujejo (vsaj eno) značilnost socialnega podjetništva**. Pri tem smo izhajali iz konceptualnega okvirja, ki ga je zastavila Evropska raziskovalna mreža za socialno podjetništvo (EMES) ter dodatno upoštevali vidik inovativnosti. V analizo smo tako vključili skupno **36 podjetij / organizacij**, od tega se jih je 30 odzvalo oziroma sodelovala v anketi in sicer 21 NVO-jev, 2 zadrugi, 4 invalidska podjetja, 1 zaposlitveni center ter 8 podjetij z družbenim učinkom. V analizo smo vključili tudi **posameznike oziroma skupine (skupno 45)**, ki razmišljajo o socialnem podjetništvu, v sodelovanje jih je privolilo 30.

Anketirana podjetja/organizacije imajo zelo **različen pravni status** (največ je zasebnih zavodov) in delujejo na **različnih področjih** (izobraževanje, usposabljanje, svetovanja, delo z ranljivimi skupinami, ohranjanje naravne in kulturne dediščine, trgovina ...). Tudi glede na ustvarjen prihodek so med njimi precejšne razlike, je pa večina takih (60%), kjer **delež javnih sredstev** (občinskih, državnih ali EU) **predstavlja do 30% celotnih prihodkov**.

V povprečju imajo **59,3 redno zaposlenih in 2,8 občasno zaposlenih** (študentska napotnica, avtorska pogodba). V 20% nimajo zaposlenih, v 40% pa enega zaposlenega. So pa tudi podjetja, ki zaposlujejo več kot 150 ljudi (13,3%).

Slaba polovica (43%) ne zaposlujejo ranljivih skupin, kot so osebe z motnjami v duševnem zdravju, dolgotrajno brezposelni, Romi, bivši odvisniki in kaznjenci, invalidi, mlajši brezposelni oziroma iskalci prve zaposlitve. Med tistimi, ki zaposlujejo ranljive skupine je največ takih, ki **zaposlujejo invalide (33,3%)**, sledijo mladi **brezposelni oziroma iskalci prve zaposlitve (23,3%) in dolgotrajno brezposelni (20%)**.

Mnenja so, da **njihovo poslovanje prinaša pozitivne učinke, koristi za lokalno skupnost ali okolje**. Predvsem zato, ker so njihove aktivnosti povezane z dejavnostmi, ki jih zakonodaja opredeljuje kot dejavnosti socialnega podjetništva. To je tudi razlog, da se jih velika večina (83,3%) **smatra kot socialno podjetje**, četudi niso registrirani kot so.p.

Povprečna starost anketiranih **potencialnih socialnih podjetnikov** je **38,5 let**, največ jih ima **univerzitetno izobrazbo (43,3%)**, glede na smer oziroma področje izobraževanja prevladuje

ekonomija (30%). Podjetniška znanja so v večini primerov dobili **preko neformalnega izobraževanja** (73%) in **preko praktičnega dela** (63,3%).

Velika večina (**90%**) jih je v zadnjih 12 mesecih **delala na tem, kar bi pomagalo zagnati dejavnost oziroma ustanoviti podjetje** (npr. iskali so lokacijo, sestavljali ekipo, pripravljali poslovni načrt, iskali finančna sredstva ...). Nadalje jih **60%** pravi, da **bo ustanovilo novo organizacijo oziroma podjetje**, čeprav je v večini primerov **njihova podjetniška dejavnost še v začetni fazi**. Kot **glavni razlog oziroma motiv za podjetništvo** navajajo **željo po neodvisnosti in dejstvo, da želijo s podjetništvom aktivno prispevati k spremembi na bolje ozirom razvoju lokalne skupnosti**.

Večina dejavnosti, o katerih razmišljajo anketiranci, lahko **uvrščamo na področje socialnega podjetništva**. Je pa le malo takih, ki razmišljajo o ustanovitvi socialnega podjetja. Verjetno je razlog delno v tem, da **s konceptom socialnega podjetništva niso najbolj seznanjeni**.

Smernice:

Podjetja oziroma organizacije, ki izkazujejo značilnosti socialnega podjetništva (za njih je potrebno)

- Podporno okolje mora okrepiti storitve za podjetja in organizacije, ki izkazujejo značilnosti socialnega podjetništva z namenom usmeritve v so.p. ter promovirati prednosti so. p..
- Razvijati in podpirati storitve, ki prispevajo k inovativnem reševanju družbenih problemov (usposabljanja za že delujoče družbeno odgovorne organizacije na področju socialne inovativnosti).
- Promovirati in izvajati usposabljanja za delo z ranljivimi skupinami.
- Pospeševanje deficitarnih dejavnosti (področje obnovljivih virov energije ...) in jih usmerjati v so.p..

Potencialni ustanovitelji SoP (za njih je potrebno)

- Potreben je sistemski pristop k permanentnem izobraževanju in usposabljanju strokovnih delavcev in menedžerjev v socialni ekonomiji.
- Potrebujemo pomoč pri ustanavljanju socialnih podjetij ter svetovanje v vseh fazah njihovega delovanja, ki ga bodo izvajali določeni subjekti podpornega okolja (vstopne točke VEM, razvojne agencije ...).
- Prostori, inkubatorji za mreženje, ustvarjanje ter kreiranje novih idej.

7.4. Dobre prakse socialnih podjetij

Kot primere dobre prakse, ki so primerni tudi za uporabo na področju so. p. v Primorsko-notranjski regiji smo identificirali:

Stran | 73

Dobre prakse socialnih podjetij:

- Eko-socialna kmetija Korenika (Slovenija), ki se nahaja v Šalhovicah v samem osrčju Krajinskega parka Goričko, je primer dobre prakse na področju ekološkega kmetijstva, socialnega podjetništva, zaposlovanja invalidov, oseb iz ostalih ranljivih družbenih skupin in zaščitnega zaposlovanja.
- Centri za ponovno uporabo (Slovenija), gre za mrežo CPU, ki se je formirala v okviru projekta Zveze ekoloških gibanj Slovenije: USE-REUSE. V mrežo je vključenih osem centrov. Gre za produkcijo »reuse« inovativnih izdelkov oziroma za revitalizacijo že odsluženih produktov za namene izboljšanja življenja ljudi s posebnimi potrebami, vključevanje težje zaposljivih oseb nazaj na trg dela preko zagotavljanja dejavnosti ponovne uporabe in na ta način zagotoviti boljšo kakovost življenja.
- Sonnentor (Avstrija) danes združuje 160 ekoloških kmetij v Avstriji ter vsako leto vse več ekokmetij v drugih delih sveta, kjer pridelujejo tisto, kar pri njih ne raste. Podjetje se zavzema za pravična in trajna partnerstva s svojimi sodelavci, kmeti, dobavitelji in potrošniki. Njihove začimbe so sledljive, večino dela opravijo ročno.
- COOP Italia (Italija) je ena največjih in najmočnejših potrošniških zadrug v Italiji in zaposluje skoraj 56.000 ljudi, ima 6. milijonov članov in ustvari 11 milijard letnega dobička. Kupci so člani zadruge, kar jim prinese ugodnosti pri nakupih. Njena temeljna strategija je ustvarjanje grozdov majhnih proizvajalcev in kmetov, ki združeno nastopajo na trgu. Ključ uspeha temelji na solidarnosti in vzajemnosti.

Dobre prakse podpornega okolja

- Socialni inkubator v Sevnici, Zavoda KNOF, so. p. (Slovenija) je prvi socialni inkubator v Sloveniji, ki deluje v sklopu Zavoda KNOF, so. p. . Ta je nastal zaradi potreb, ki jih imajo tisti, ki bi se želeli ali se že ukvarjajo s socialnim podjetništvom. Socialni inkubator Posavja predstavlja prvo fazo podpore za izoblikovanje lastne podjetniške ideje in preboj na trgu. Nudi skoraj vse kar začetnik potrebuje za zagon posla.
- Slovenski forum socialnega podjetništva (Slovenija) je organizacijska oblika, ki povezuje socialna podjetja. Forum deluje po principu prostovoljnega članstva, njegovi člani pa so tako fizične kot tudi pravne osebe. Njegova dejavnost je mreženje, ki spodbuja povezovanje članov foruma, s ciljem, da se prepoznajo in razvijejo potenciali na področju socialnega podjetništva v slovenskem prostoru.
- Center za socialno ekonomijo (Danska) podpira socialna podjetja z in nudi brezplačno svetovanje socialnim podjetnikom, je politično neodvisen, sredstva pa prejemajo iz

javnega in zasebnega sklada. Center pomaga podjetjem, da ustanovijo socialno mrežo ter ozavešča o pomembnosti so.p..

- Šola za socialne podjetnike (Velika Britanija) v VB uporablja različne metode, ki zagotavljajo krojenje osebne razvojne in organizacijske sposobnosti, ki jih socialni podjetnik potrebuje. Vodilo šole je, da socialni podjetniki poslovne in življenjske veščine pridobivajo skozi lastne projekte, skozi praktične primere in ne skozi akademske teorije. To pomeni, da so prisotni tudi sami izkušeni socialni podjetniki, ki obiskovalcem šole svetujejo na podlagi svojih izkušenj.

Stran | 74

Dobre prakse spodbujanja socialnega podjetništva s strani občin

- Občina Piran, Ljudska kuhinja (Slovenija) v letu 2011 so razvili projekt »Ljudska kuhinja«, ki socialno ogroženim omogoča subvencionirano prehranjevanje v lokalnih gostilnah.
- V letu 2012 so na Občini Piran razvili nov projekt »Hišni mojster«, znotraj katerega socialno ogroženim ponujajo subvencionirano oz. cenejše opravljanje hišnih in obrtniških opravil. Delo izvaja podjetje Okolje Piran.
- Mestni svet kraja Luogo (Španija) je na Evropski socialni sklad prijavil program »Gradimo pot«. Program je nastal kot odziv na problem socialne izključenosti. V okviru programa so najbolj obrobni družbenim skupinam, predvsem ženskam in dolgotrajno brezposelnim, nudili usposabljanje in pomoč pri zaposlovanju. V sklopu projekta so bila ustanovljena tri podjetja, ki v glavnem nudijo storitve starejšim – v tej tržni niši je zaradi staranja prebivalstva vedno več dobičkonosnih priložnosti.

Dobre prakse politik/ukrepov ali projektov za spodbujanje socialnega podjetništva

- Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, Program ukrepov 2014–2015 za izvajanje strategije razvoja socialnega podjetništva za obdobje 2013–2016 (Slovenija), znotraj njega sta za izvajanje predvideni aktivnosti, ki sta bolj pomembni tudi za našo regijo: Spodbujanje socialnega podjetništva na področju kulture za razvoj novih storitev in produktov ter razvoj podjetništva ter Izobraževanje o vlogi državne uprave pri razvoju socialnega podjetništva (z vidika potenciala kulturne dediščine v regiji).
- Sofinanciranje usposabljanja in izobraževanja oseb, odgovornih za poslovanje in delo z ranljivimi skupinami ljudmi v so.p., Zakon o socialnem podjetništvu (Slovenija). Socialno podjetje je namreč v prvih dveh letih po pridobitvi statusa (tipa A in B) upravičeno do sofinanciranja usposabljanja in izobraževanja oseb, odgovornih za poslovanje in delo z ranljivimi skupinami ljudmi (ukrep 3.3. Programa ukrepov za izvajanje Strategije razvoja socialnega podjetništva za obdobje 2014-2015).
- Natečaj Veliki zeleni izziv, v organizaciji nacionalne loterije NESTA (Škotska). Glavni dobiček v vrednosti 1 milijona funtov, so si razdelili štiri projekti, ki so v letu dni

uspeli zmanjšati izpust ogljikovega dioksida na čim bolj inovativne načine, ki so vključevali celotno skupnost.

- Socialno podjetništvo na Švedskem je najbolj razvito v okrožju Jämtland. Ljudje v večji meri kupujejo v zadrugah in ne v velikih trgovskih verigah. Gre za vrednoto in zavedanje, temu bi morali več systemskega poudarka dati tudi v Sloveniji.

Smernice na osnovi dobrih praks:

Za socialna podjetja

V Primorsko-notranjski regiji je identificiran potencial za razvoj ekološkega kmetovanja:

Po zgledu **Korenike** je v regiji možnost na eni od kmetij (ali večih):

- predelovanja poljščin, zelišč, sadja, zelenjave, gozdnih sadežev in gob,
- gojitev poljščin ali oreščkov z namenom predelave v olje,
- dodatno bi se lahko na vrtovih in ostalih zunanjih površinah izvajali vodeni ogledi, tematske delavnice, učenja v naravi, naravoslovni dnevi, terapija z živalmi, poučevanje vrtnarstva, kompostiranja, zeliščarstva (načrtovanja in urejanja zelenjavnega in zeliščnega vrta, sprehod z zeliščarjem), spoznavanja permakulture, spoznavanja rastlin na vrtu in primernege, ekološkega, ravnanja z njimi (koristne, škodljive), domače predelave zelenjave in zelišč (sušenje, vlaganje),
- delavnice o spoznavanju gozdov, živali (vrste in pasme) na kmetiji, skrbi za življenjski prostor in potrebe živali, učenja o koristnosti živali in načinov ekološkega sožitja z živalmi,
- možna bi bila izdelava: mil, čajev, krem, olj, tinktur, sirupov, bonbonov, ekoloških namazov in peke kruha oziroma rogljičev,
- ponudba malic in kosil,
- oblikovanje ostalih storitev za: otroke in mladostnike, osebe iz ranljivih družbenih skupin, strokovnjake s področja: kmetijstva, agronomije, živilske tehnologije, biologije; strokovnjake s področja: socialnega dela, delovne terapije in inkluzivne pedagogike,
- na eko-kmetiji(ah) bi lahko zaposlovali tudi invalide, osebe iz ostalih ranljivih družbenih skupin in zaščitnega zaposlovanja.

Dober primer trajnostnega podjetništva na podeželju oziroma ekološkega kmetovanja je **Sonntentor iz Avstrije**:

- pridelava in predelava ekoloških zelišč ohranja male kmetije v domačem okolju.

Prav tako so za ohranjanje kmetijstva na podeželju pomembne zadruge, ki kmetom zagotavljajo prodajo pridelkov in izdelkov na širšem trgu, tak primer je **COOP v Italiji**.

- ustvarjanje gozdov majhnih proizvajalcev in kmetov, ki združeno nastopajo na trgu.

V Primorsko-notranjski regiji še nimamo centra ponovne uporabe in je na tem področju pri nas veliko možnosti, v regiji namreč delujejo štiri zbirni centri in bi center ponovne uporabe lahko predstavljal za njih dopolnilno dejavnost.

- oblikovanje centrov ponovne uporabe, kjer bi lahko našle zaposlitve dolgotrajno brezposelna osebe. Rabljeno opremo, ki je še funkcionalna, bi tako v centru ponovne uporabe sprejemali, diagnosticirali, obnovili in ter prodali zainteresiranim kupcem.

Stran | 76

Za podporno okolje:

Podporno okolje za socialno podjetništvo v regiji praktično ne obstaja, vsekakor bi bilo primerno izhodišče socialni inkubator. Dober zgled tovrstnega inkubatorja **Zavod KNOF, so.p. (Slovenija)**. Po njihovem zgledu bi lahko akterji na področju podpornega okolja:

- nudili prvo fazo podpore za izoblikovanje podjetniške ideje in preboj na trgu,
- zainteresiranim nudili: individualna svetovanja, delavnice, predavanja, ekskurzije in mentoriranja – vse za razvoj poslovne ideje,
- potencialnim socialnim podjetnikom omogočili pripravo na razpise,
- razpisovali natečaje za izbor udeležencev, ki bodo lahko uporabili storitve podpornega okolja: delavnice, predavanja, mentoriranje, pomoč pri pripravi na razpise, pravno pomoč, administrativne in računovodske storitve ter storitve grafičnega oblikovanja,
- zainteresirani bi lahko omogočili prostor za ustvarjanje lastnih in skupnih idej,
- izvajanje intenzivnega večurnega podjetniškega tečaja,
- povezovanje različnih idej v skupno organizacijo, s posameznimi poslovnimi enotami.

Glede na trenutno skromnost podpornega okolja v Primorsko-notranjski regiji lahko zainteresirani koristijo s članstvom v Slovenskem forumu socialnega podjetništva:

- koristijo mreženje, ki spodbuja povezovanje članov foruma z namenom ustvarjanja novih skupnih projektov. Izobraževanje ter predstavitev dobrih praks, zavzemanje za socialno podjetništvo na področju politik in zakonodajnih okvirov, raziskovanje trga ter prepoznavanje podjetniških priložnosti za socialna podjetja, iskanje novih možnosti na področju pomoči socialnim podjetjem ter seznanitev z novimi poslovnimi modeli.

Na Šoli socialnega podjetništva v Veliki Britaniji socialni podjetniki poslovne in življenjske večine pridobivajo skozi lastne projekte, skozi praktične primere in ne skozi akademske teorije. V proces usposabljanja so vključeni tudi izkušeni socialni podjetniki, ki jim svetujejo na podlagi svojih izkušenj, jih usmerjajo in spodbujajo.

- ustanovitev šole za socialne podjetnike v regiji.

Za spodbujanje socialnega podjetništva s strani občin

Po vzoru Občine Piran subvencioniranje gostiln z namenom, da si lahko socialno šibkejši privoščijo topel dnevni obrok ali subvencionirano ali pa cenejše opravljanje hišnih in obrtniških opravil.

- subvencioniranje prehranskih obrokov s strani občin,
- subvencioniranje hišnih in obrtniških opravil za socialno šibkejše.

Občine bi glede na potrebe okolja prijavljale projekte s področja soc. podjetništva, ki bi omogočili nastanek novih delovnih mest, prav tako kot je to storila Mestna občina Luogo, ki je ranljivim skupinam omogočila usposabljanje za deficitarne poklice, s tem pa tudi odprtje treh podjetji.

- Priprava in prijava projektov, ki omogočajo nastanek novih delovnih mest – skladno s potrebami posamezne občine.

Za politike/ukrepe ali projekte za spodbujanje socialnega podjetništva

Z ukrepi za izvajanje strategije razvoja socialnega podjetništva 2013 -16 bi lahko zainteresirani za socialno podjetništvo v regiji izkoristili aktivnosti oziroma program, ki ga bo izvedlo Ministrstvo za kulturo:

- spodbujanje socialnega podjetništva na področju kulture za razvoj novih storitev ter razvoj podjetništva, v slopu tega: Izobraževanje in usposabljanje za pridobitev specifičnih znanj in veščin na področju kulture: umetnosti in kreativnih industrij, tradicionalnih znanj, veščin in tehnik (kulturna dediščina), kuratorstva, kritiškega pisanja in podobno; za pridobitev specifičnih znanj in veščin bodo lahko udeleženci vključeni v tečaje, delavnice ali na delovnem mestu pod mentorstvom. Zainteresirani bodo lahko koristili finančne spodbude za delovanje socialnih podjetji na področju kulture (npr. ugodni krediti); svetovanja za ustanovitev socialnih podjetij na področju kulture (pravno, podjetniško, finančno...) - od razvoja poslovne ideje, priprave poslovnega načrta ter ustanovitev socialnega podjetja na področju kulture in ohranjanja kulturne dediščine. Na razpolago bodo še druge ugodnosti: ugodni krediti/garancije, razpisi za sofinanciranje upravičenih stroškov kot so oprema in najem prostorov za delovanje, razpisi za cenejši/brezplačen najem prostorov v lasti RS in upravljanju MK za izvajanje socialnega podjetništva (kulturni spomeniki, državna JKI). Prav tako pa bodo bodočim socialnim podjetnikom nudili finančno in strokovno pomoč pri trženju, mreženju in iskanju partnerjev in sodelavcev za SoP na področju kulture (ponudniki lokalnih, tradicionalnih in kulturno-turističnih produktov in storitev). Bodoči soc. podjetniki bodo lahko imeli strokovno pomoč pri trženju, mreženju in iskanju partnerjev ter sodelavcev na področju kulture (ponudniki lokalnih, tradicionalnih in kulturno-turističnih produktov in storitev);

- vključitev podpornega okolja na regionalni ravni v aktivnosti ukrepa izobraževanje o vlogi državne uprave pri razvoju socialnega podjetništva.

Sofinanciranje usposabljanja in izobraževanja oseb, odgovornih za poslovanje in delo z ranljivimi skupinami ljudmi v so.p. je določeno v Zakonu o socialnem podjetništvu (Slovenija).

- socialni podjetniki naj izkoristijo usposabljanja in izobraževanja oseb, odgovornih za poslovanje in delo z ranljivimi skupinami ljudmi.

Finančna sredstva bi lahko po zgledu nacionalne loterije NESTA (Škotska) zagotovila tudi nacionalna loterija.

- zagotovitev sredstev s strani nacionalne loterije za so.p.. Osnova za pridobitev sredstev bi lahko bili tematsko usmerjeni natečaji.

Socialno podjetništvo na Švedskem je najbolj razvito v okrožju Jämtland, kjer ljudje v večji meri kupujejo v zadrugah in ne v velikih trgovskih verigah.

- ozaveščanje potrošnikov o trajnostnem nakupovanju, o pomembnosti podpore lokalnim produktom in trgovinam.

7.5. Potenciali oziroma priložnosti za razvoj socialnega podjetništva v Primorsko-notranjski regiji z vidika različnih ciljnih skupin

Dobra polovica (**56,7%**) anketiranih podjetij/organizacij razmišlja, da bi **v prihodnjih letih razvili nov projekt, storitev ali produkt, ki je povezan s socialnim podjetništvom**. Mnenja so, da ima regija potencial za razvoj vseh dejavnosti, ki sodijo na področje socialnega podjetništva, na prvo pa mesto postavljajo **ekološke pridelave in predelave hrane**. Isto velja tudi za potencialne podjetnike in občine. Ostale podpirne institucije pa največji potencial vidijo na področju **obnovljivih virov energije in razvoja zelene ekonomije**.

Ostale dejavnosti, o katerih razmišljajo ciljne skupine oziroma potencialni socialni podjetniki so:

- izobraževanje (npr. didaktična kmetija, terapija z umetnostjo), ozaveščanje, promocija (zdrava prehrana, zdrav življenjski slog, ...),
- organizacijo in izvedbo športnih dogodkov / športne aktivnosti za različne ciljne skupine,
- urejanje zelenih površin,
- turizem (tudi prilagajanje turistične ponudbe invalidom oziroma ranljivim skupinam),
- pomoč otrokom, starejšim, družinam (pri učenju, skrbi za dom, ...),
- hiša otrok,
- ponovna uporaba materialov (npr. izdelava igrač ...),

- pridelava in predelava (tradicionalnih) kultur in zelišč na ekološki način,
- reja živali (avtohtonih pasem),
- čebelarstvo,
- team building z družbenim učinkom,
- medijska kooperativa,
- izdelovanje glinenih izdelkov s tradicionalno obliko in motiviko.

Nadalje anketirani potencialni podjetniki navajajo, da bo njihova dejavnost izkazovala različne družbene učinke oziroma koristi kot so:

- (ponovno) vključevanje ranljivih skupin v družbo,
- vključevanje lokalnega prebivalstva v aktivnosti,
- ozaveščanje o zdravi hrani, zdravem načinu življenja in ohranjanju okolja,
- spodbujanje osebnostne rasti,
- pridobivanje novih znanj in prenos znanj med generacijami,
- ohranjanje naravne in kulturne dediščine,
- spodbujanje samooskrbe,
- urejanje okolice,
- ponovna uporaba materialov,
- uporaba inovativnih metod,
- dvig kvalitete življenja lokalnega prebivalstva, dodatna ponudba določenih storitev / produktov.

Smernice glede potencialov za razvoj socialnega podjetništva:

- Razvoj samooskrbnih zadrug, saj je v kmetijstvu (vključno z živilstvom, gozdarstvom, itn.) prisotna dolgoletna tradicija zadružništva, na kateri se lahko gradi in v povezavi z lokalnimi odjemalci (tudi javne ustanove), oblikuje lokalni trg kvalitetne in cenovno dostopne hrane. Hkrati je tak sistem priložnost za zaposlovanje mladih strokovnjakov, pridelava in distribucijska mreža (npr. mobilne trgovine in dostava) pa ponuja možnost za zaposlovanje oseb iz ranljivih skupin.
- Podpora podpornega okolja in občin na področju ravnanja z odpadki, spreminjanju potrošniških vzorcev in proizvodnih procesov v bolj trajnostne (centri ponovne uporabe, predelava organskih odpadkov, zelena pisarna, zelena oskrba, energetska učinkovitost, biološke čistilne naprave itd.).
- Prijava potencialnih socialnih podjetnikov na usposabljanja v sklopu programa Erasmus + (podprogram Šport, različne akcije v sklop usposabljanja za pridobitev veščin, znanj).
- Spodbujanje inovativnosti na vseh področjih socialnega podjetništva.

7.6. Ovire za razvoj socialnega podjetništva v Primorsko-notranjski regiji

Delujoča podjetja/organizacije bi največ podpore potrebovali na področju **pridobivanja nepovratnih sredstev, sledijo trženje, financiranje ter mreženje in iskanje parterjev.** Kot glavno oviro so anketirani izpostavili **zakonodajo**, ki tistim, ki so registrirani kot socialno podjetje, nalaga dodatne obveznost / omejitve, ki jih »navadna« podjetja oziroma organizacije nimajo, ne prinaša pa nobenih ugodnosti. Želeli bi si tudi dodatnih, predvsem pa konstantnih **spodbud na ravni države in lokalne skupnosti** (npr. razpisi, sofinanciranje določenih aktivnosti, ...).

Potencialni podjetniki so izhajali iz ovir/potreb, ki se nanašajo na podjetništva kot tako in ne na socialno podjetništvo, ker jih glavnina trenutno ne razvija svoje ideje na način, da bi le-to na kratki rok registrirali kot so.p.

Prevladovali sta dve oviri in sicer **pomanjkanje finančnih virov ter zakonodaja in birokracija.** Na tem področju bi tudi potrebovali največ pomoči, sledi pomoč pri **vođenju računovodstva mreženju in iskanju partnerjev ter trženju.**

Mnenje potencialnih podjetnikov je, da država in občina ne podpirata dovolj socialnega podjetništva. Večjo vlogo pri tem pripisujejo občini in sicer naj bi **občina** za razvoj socialnega podjetništva izvajala različne aktivnosti, kot so npr. **nepovratne finančne spodbude za ustanavljanje in delovanje socialnih podjetij ter posebne oziroma dodatne razpise za projekte povezane s socialnim podjetništvom.**

Smernice za razvoj soc. podjetništva:

- Sprememba zakonodaje so.p. v smeri olajšav za socialne podjetnike (npr. nižja DDV stopnja, manj dodatnih birokratskih obveznosti, nenujnost zaposlovanja dodatne osebe po enem letu itd.).
- Podporno okolje, ki zagotavlja pomoč pri pridobivanja nepovratnih sredstev, trženju, računovodstvu, financiranju ter mreženju in iskanje parterjev.
- Podpora občin s finančnimi sredstvi, razpisi za so.p., prostorih po ugodnih cenah.